



KOPINT-TÁRKI
Konjunktúrakutató Intézet Zrt.

KOPINT-TÁRKI

MŰHELYTANULMÁNYOK

48 sz.

2015. augusztus

Termelékenységi különbségek – alulnézetből, a feldolgozóiparban és a szolgáltató ágakban

**A külföldi és a belföldi tulajdonú vállalatok termelékenysége az Európai Unió
országában, különös tekintettel Magyarországra és a Visegrádi országokra**

Készítette: Palócz Éva

A tanulmány az OTKA **105660-k** számú

„Gazdasági felzárkózás és szerkezeti változások az EU új tagállamaiban: szolgáltatások
versus áruk, és a bérszint-felzárkózás kérdései”

című támogatási projekt keretében készült

2015. augusztus

Kopint-Tárki
Konjunktúrakutató Intézet Zrt
H-1112 Budapest Budaörsi út 45.
www.kopint-tarki.hu
info@kopint-tarki.hu

ISSN-10: 963-7260
ISBN-13: 978-963-7260

Tartalomjegyzék

Összefoglaló	5
1. Bevezetés	9
2. Aggregált termelékenységi különbségek az EU-országokban.....	13
3. Termelékenységi különbségek az egyes ágazatokban – vállalati tulajdon szerint.....	16
3.1. Külföldi vállalatok részaránya a termelésben és a foglalkoztatásban	16
3.2. Belföldi és külföldi vállalatok termelékenysége – ágazati bontásban.....	18
4. Termelékenységi különbségek az egyes szolgáltató ágakban - részletesen.....	27
5. Következtetések	29

Ábrajegyzék

1. ábra: Termelékenységi indikátorok az EU-országokban, 2012.....	13
2. ábra: A feldolgozóipari és a szolgáltató vállalatok termelékenysége az EU-országokban, EU28=1, (2012)	15
3. ábra: : A külföldi vállalatok hozzáadottérték-termelésben (VA) és az alkalmazásban (NoEd), 2012-ben.....	16
4. ábra: A külföldi vállalatok hozzáadottérték-termelésben (VA) és az alkalmazásban (NoEd) betöltött részarányának összefüggése, az EU-országokban 2012-ben.....	17
5. ábra: A külföldi tőke részaránya a hozzáadott-értékben (VA) és a foglalkoztatásban (NoEd) az EU-országokban, 2012-ben, %: feldolgozóipar – szolgáltatások.....	18
6. ábra: A külföldi és belföldi vállalatok termelékenysége nemzetgazdasági szinten	19
7. ábra: A belföldi és a külföldi tulajdonú vállalatok egy főre jutó hozzáadott értékének összefüggése és egymáshoz viszonyított aránya.....	20
8. ábra: A külföldi és belföldi vállalatok termelékenysége a feldolgozóiparban az EU28 átlagához viszonyítva	23
9. ábra: A belföldi és a külföldi tulajdonú vállalatok egy főre jutó hozzáadott értéke a feldolgozóiparban.....	24
10. ábra: A külföldi és belföldi vállalatok termelékenysége a szolgáltató ágakban az EU28 átlagához viszonyítva	25
11. ábra: A belföldi vállalatok termelékenysége a külföldi cégekéhez viszonyítva a feldolgozóiparban és a szolgáltató ágakban.....	26
12. ábra: A belföldi és a külföldi szolgáltató vállalatok termelékenysége az EU28 átlagához viszonyítva és a külföldi és belföldi cégek termelékenységi különbsége az egyes szolgáltató ágazatokban	28

Rövidítések jegyzéke

Országnevek

BE	Belgium
BU	Bulgária
CZ	Cseh Köztársaság
DK	Dánia
DE	Németország
EE	Észtország
GR	Görögország
ES	Spanyolország
FR	Franciaország
HR	Horvátország
IT	Olaszország
LV	Lettország
LT	Litvánia
HU	Magyarország
NL	Hollandia
AT	Ausztria
PL	Lengyelország
PT	Portugália
RO	Románia
SI	Szlovénia
SK	Szlovákia
FI	Finnország
SW	Svédország
UK	Nagy-Britannia
V4	Visegrádi országok: Lengyelország, Csehország, Szlovákia és Magyarország

Egyéb rövidítések

VA: Value added, hozzáadott érték

NoEd: Number of employed, alkalmazottak száma

SBS: Eurostat Structural Business Statistics, Strukturális Vállalati Statisztika

FATS: Foreign Affiliate Statistics, Külföldi Leányvállalati Statisztika

Prod F: A külföldi tulajdonú vállalatok termelékenysége

Prod D: A belföldi tulajdonú vállalatok termelékenysége

Termelékenységi különbségek - alulnézetből

Összefoglaló

A tanulmány a külföldi és a belföldi tulajdonú vállalatok termelékenységét hasonlítja össze az Európai unióban, azon belül is különös tekintettel Magyarországra és a Visegrádi országok helyzetére. Arra a kérdésre keresi a választ, hogy az EU-országok közötti (munka)termelékenységi különbségek az egyes országokban és ágazatokban milyen mértékben tulajdoníthatók a külföldi és belföldi tulajdonú vállalati szegmens eltérő teljesítményének.

Az elemzés az Eurostat SBS FATS vállalati statisztikáján alapul, amely lehetővé teszi a különböző szinten aggregált vállalatcsoportok adatainak a vizsgálatát. Külön vizsgálat tárgyává teszi a feldolgozóipari és a szolgáltató ágazati termelékenységi különbségeket a külföldi és a belföldi tulajdonú vállalatok között.

Ugyanakkor, az Eurostat SBS FATS adatbázis helyenként hiányos: teljes, valamennyi ágazatra és (majdnem) valamennyi országra vonatkozó adatok csak 2012-re állnak rendelkezésre. Ezért csak statikus, keresztmetszeti vizsgálatot lehet végezni, időbeli összehasonlítást nem. Mindazonáltal, a keresztmetszeti elemzésekből is figyelemre méltó tanulságokat lehet levonni

A magyarországi (belföldi és külföldi tulajdonú) vállalatok nemzetgazdasági szintű termelékenysége árfolyamon átszámítva az EU 41%-án állt 2012-ben, az SBS statisztika adatai szerint, ezzel az EU-országok rangsorában hátulról a 6. helyen állt, csupán Bulgáriát, Romániát, Lettországot, Litvániát és Horvátországot megelőzve. Az AMECO adatbázis adatai szerint vásárlóerő-paritáson számítva elérte az EU28-átlag 72%-át, de helyezése csupán 1. hellyel volt jobb, mint az árfolyamon számított adat szerint.

Az 1. ábra grafikonjai azt bizonyítják, hogy a vásárlóerő-paritáson mért termelékenységi rangsor alapján véve csak a különbségek nagysága tekintetében tér el az árfolyamon átszámított adatokon alapuló rangsortól, maga az országok rangsora nem változik lényegesen. Ez egyértelműen alátámasztja azt a feltételezésünket, hogy nem követünk el módszertani hibát, ha – ágazati vásárlóerő-paritáson alapuló adatok híján - az SBS árfolyamon számított vállalati adatbázisát használjuk. Ráadásul, a vizsgálat nem elsősorban az országok közötti termelékenységi különbség *mértékére* koncentrálna (amelyet valóban befolyásol az árfolyam és a vásárlóerő-paritás közötti eltérés), hanem arra, hogy megállapítsa, hogy az egyes országokban milyen mértékben járulnak hozzá a belföldi, illetve a külföldi tulajdonú vállalatok az ágazati termelékenységek alakulásához. Országokon belül pedig az árfolyamon és a vásárlóerő-paritáson számított adatok különbsége nem játszik szerepet a vállalati teljesítmények alakulásában, hiszen mind a külföldi, mind a belföldi vállalatok azonos piacon, azonos árviszonyok között működnek.

Nemzetközi összehasonlítások bizonyítják, hogy minden országban, még a legfejlettebbekben is, a külföldi tulajdonú vállalatok termelékenysége meghaladja a hazaiakét. Ennek legfőbb oka, hogy azok a cégek, amelyek képesek külföldön is terjeszkedni, általában eleve rendelkeznek valamilyen vállalat-specifikus tudással (akár a termelésre, technológiára, akár a

menedzsmentre, termelés-szervezésre, vagy a marketingre, értékesítésre vonatkozóan), amely hatékonyabbá teszi őket nem csak a célország vállalatainál, hanem jellemzően a küldő ország vállalatainak átlagánál is. Emellett a külföldi tulajdonú vállalatok átlagos mérete jellemzően nagyobb a belföldiekénél, ami a növekvő skáláhozadék előnyeivel is jár. A külföldi és a belföldi tulajdonú vállalatok közötti különbséget növeli az a jelenség is, hogy a multinacionális hálózatok előszeretettel vásárolják fel más országokban az innovatív, fejlődőképes és gyors termelékenységnövekedésre alkalmas cégeket, ami lényegében konzerválja a belföldi cégek termelékenységi hátrányát.

A külföldi tulajdonú vállalatok Magyarországon a teljes hozzáadott érték több mint 50%-át állítják elő, ezzel Magyarországon a legerőteljesebb a külföldi vállalatok penetrációja az EU-ban, már ami a hozzáadott-értéket illeti. Az alkalmazottak számában ugyanis a külföldi cégek részesedése mindössze 26%, nagyjából azonos a szlovákiai, csehországi és romániai alkalmazotti aránnyal, miközben a felsorolt országokban a külföldi tulajdonú vállalatok részaránya a hozzáadott-értékben jóval alacsonyabb, 35-40% között mozog.

Már ennek a két mutatónak az egybevetése is sugallja, hogy Magyarországon különösen nagy a külföldi a belföldi tulajdonú vállalatok közötti termelékenységi szakadék. A külföldi tulajdonú cégek termelékenysége több mint a háromszorosa a belföldiekének, amivel Magyarország szintén az EU-rangsor élén áll (a termelékenységi különbségek rangsorában második helyen álló Bulgáriában is csak 2,7-szeres, miközben a többi V4 országban 1,8-2-szeres).

A tanulmány számításai alapján véve alátámasztják azt, a nemzetközi irodalomban is kimutatott összefüggést, miszerint az egymástól nem nagyon távoli fejlettségi szinten álló országokban szoros összefüggés tapasztalható a külföldi és a belföldi vállalatok termelékenysége között. Minél magasabb a belföldi vállalatok termelékenysége, annál kisebb a külföldi és a belföldi vállalatok termelékenységi különbsége. Másként fogalmazva: a külföldi vállalatok is kevésbé termelékenyen termelnek azokban az országokban, amelyekben a belföldi vállalatok termelékenysége alacsony. A külföldi tulajdonú vállalatok termelékenysége nem vonatkoztatható el a befogadó ország gazdálkodási feltételeitől. Az EU-összehasonlítás szintjén ez az összefüggés kimutatható.

Ennek tükrében viszont különösen kirívó a magyarországi külföldi vállalatoknak az olyan mértékű termelékenységi előnye, amely alapján véve nincsen összhangban a magyar gazdaság fejlettségi szintjével (igaz, utóbbit a külföldi cégek jelenléte is erősen befolyásolja).

Ez a szakadék pedig úgy jön létre, hogy a belföldi tulajdonú vállalatok termelékenysége kifejezetten hátul áll az EU-rangsorban: csupán Bulgáriát, Romániát és Litvániát előzi meg, miközben a külföldi tulajdonú vállalatok kifejezetten előkelő helyezést mondhatnak magukénak az EU-rangsorban. A Magyarországon működő külföldi vállalatok termelékenysége meghaladja valamennyi V4 országét. A külföldi és a belföldi vállalatok között az EU-országok között is kimagasló termelékenységi szakadék mögött tehát a belföldi vállalatok régiós átlagtól elmaradó teljesítménye áll, míg a külföldi cégeké meghaladja azt.

A Magyarországon működő külföldi vállalatok jelentős termelékenységi előnye valamennyi ágazatban kimutatható.

A *feldolgozóiparban* a magyar belföldi tulajdonú vállalatok helyezése az EU-rangsorában nagyjából megfelel a nemzetgazdasági szinten számított helyezésének (árnyalatnyival jobb annál), a szolgáltató ágazatokban viszont lényegesen rosszabb annál (az EU-átlag mindössze 28%-a). Utóbbiban csupán Bulgária és Románia előzi meg a termelékenységi rangsorban.

A magyarországi külföldi tulajdonú vállalatok helyezése a feldolgozóipari rangsorban, a nemzetgazdasági átlaghoz hasonlóan kifejezetten jó, meghaladja valamennyi V4-országban működő külföldi vállalatok termelékenységét (az EU-átlag 52%-a). Ugyanakkor, a szolgáltató ágazatokban a külföldi vállalatok nagyjából olyan szintű termelékenységet tudnak felmutatni, mint a V4-országokban működő külföldi vállalatok.

Míg a feldolgozóiparban a külföldi tulajdonú vállalatok 2,16-szor termelékenyebbek, mint a belföldi cégek, a szolgáltató ágazatok esetében ez az arány 3,5-szörös (!). A feldolgozóiparban a magyarországi külföldi vállalatok termelékenységi előnye az EU-ban a harmadik legnagyobb (Bulgária és Görögország után), a szolgáltató ágazatokban viszont egyértelműen Magyarország vezet a termelékenység dualitásának a rangsorát. A számottevő különbség oka nem a külföldi szolgáltatók különösen magas, hanem a belföldi szolgáltató cégek feltűnően alacsony termelékenysége.

Ennek az erős dualitásnak számos gazdaságpolitikai implikációja van. A belföldi tulajdonú vállalatok termelékenységének a régiós átlagtól való jelentős elmaradása ennek a vállalati szegmensnek a kiemelt fejlesztésére hívja fel a figyelmet a feldolgozóiparban, és különösen a szolgáltató ágazatokban. A nemzetgazdasági átlagra vonatkozó adatok ugyanis elfedik a belföldi és a külföldi tulajdonú vállalatok termelékenysége, hatékonysága közötti szakadékot, ami hibás következtetések levonását vonhatja maga után a magyar gazdaság fejlettségére vonatkozóan.

A magyar gazdaság erős, a régiós átlagot jócskán meghaladó dualitásából a bérszínvonalra vonatkozóan is adódik következtetés. Az SBS FATS adatbázis sajnos még nagyon hiányos az egy alkalmazottra eső bérköltségek adataira vonatkozóan, belföldi és külföldi vállalati bontásban. Ezért csak a termelékenységi különbségek alapján fogalmazhatjuk meg azt a következtetést, hogy az erős dualitásnak hatása van a bérek színvonalára is. A bérszínvonal vitákban – más adat hiányában – jellemzően a nemzetgazdasági átlagtermelékenység szerepel, mint a béreket befolyásoló tényező. Ez azonban teljes mértékben félrevezető. A tanulmány eredményei arra mutatnak rá, hogy az átlagtermelékenység mögött a belföldi és a külföldi cégek nagyon is eltérő teljesítménye húzódik meg. A magyar alkalmazottak mintegy háromnegyedét (73%-át) foglalkoztató belföldi tulajdonú vállalati szektorban ugyanis a termelékenység csupán az egyharmada a külföldi vállalatokénak. Ennek a rendkívül alacsony teljesítménynek az okaira további vizsgálatok mutathatnak rá.

1. Bevezetés

A termelékenység, mint a versenyképesség és felzárkózás fontos összetevője, a közgazdasági irodalom mindig is kiemelt témája volt. A tanulmányok nagy része a nemzetgazdasági szintű termelékenység, azaz az egy alkalmazottra (kifinomultabb mérések esetén: egy munkaóra) jutó GDP mérésével és összetevőivel foglalkozik. A vizsgálatok középpontjában; a termelési tényezők, *munka, tőke, technológia* 1. rendelkezésre állása (munkaerő-kínálat, hitelhez jutás, K+F tevékenység), 2. ára (bérek, adóék, kamatok, hozamok) és 3. minősége (képzés-oktatás színvonala, kutatás, innováció, stb.), valamint a fiskális és monetáris feltételek állnak (Carone, et al, 2006). A makroszintű vizsgálatok jellemzően szoros összefüggést mutattak ki a GDP növekedése és a termelékenység javulása között (Fadinger, 2011).

A termelékenység mérésének és elemzésének másik irányzata a mikro-szintű vállalati adatokból indul ki. Ennek a módszernek az előnye, hogy a vizsgálatot számos egyéb vállalati dimenzióval lehet kiegészíteni, mint például a vállalat mérete, tulajdonosa (külföldi vagy belföldi), értékesítésének iránya (export vagy belföldi), pénzügyi mutatói, stb. Ezek mind értékes adalékot nyújthatnak a makrogazdasági termelékenység komponenseinek magyarázatához, hiszen az összgazdasági termelékenység az egyes vállalati teljesítményekből adódik össze. Hátránya, hogy teljeskörű vállalati adatbázisok csak korlátozottan állnak rendelkezésre. Ezért a témában készült tanulmányok nagy része vállalati esettanulmányokra, a vállalatok egy csoportjára, egy-egy ágazatra, illetve egy-egy országra vonatkozik, ahol a nemzeti vállalati adatbázis rendelkezésre áll: (Baldwin et al [2000 és 2005] Kanadára, Haskel et al. [2002] az USA-ra, Griffith et al.[1999] Nagy-Britanniára, Temouri et. al [2008] Németországra stb).

Emellett ma már egyre kiterjedtebb azok a kereskedelmi forgalomban lévő vállalati adatbázisok, amelyek nemzetközi összehasonlítást is lehetővé tesznek. Ezek hátránya ugyanakkor, hogy a kisvállalatokat általában nem teljeskörűen tartalmazzák, ami például a vállalati méret szerint teljesítmények vizsgálatát problematikussá teszi.

Pár éve az Eurostat is egyre részletesebb és megbízhatóbb vállalati statisztikai adatgyűjtést végez, a Structural Business Statistics (SBS) keretében. A publikált adatbázis nem elemi vállalati adatokat, hanem aggregált, vállalatcsoportos adatokat tartalmaz, de teljes mértékben alkalmas az egyes országok vállalati populációjának különböző dimenziókban való elemzésére.

Ez a tanulmány az Eurostat adatbázisa alapján a külföldi és belföldi tulajdonú vállalatok szerinti bontásban vizsgálja a termelékenységi különbségeket az egyes ágazatokban, az egyes országokban. Arra a kérdésre keresi a választ, hogy az EU-országok közötti (munka)termelékenységi különbségek az egyes ágazatokban milyen mértékben tulajdoníthatók a külföldi és belföldi tulajdonú vállalati szegmens eltérő teljesítményének. Elsősorban Magyarország, és a Visegrádi Négyek (V4) áll a vizsgálat középpontjában.

Az Eurostat SBS adatbázis helyenként hiányos: teljes, valamennyi ágazatra és (majdnem) valamennyi országra vonatkozó adatok csak 2012-re állnak rendelkezésre. Ezért csak statikus, keresztmetszeti vizsgálatot lehet végezni, időbeli összehasonlítást nem. Az Eurostat honlapjáról régebbi adatokat le is vettek, feltehetően adatminőségi problémák miatt. Egyedül

a 2008. évre vonatkozóan érhetőek még el a teljes vállalati populációra és a külföldi tulajdonú vállalatokra vonatkozó (elégé hiányos) adatok, ezeket a tanulmányban, ahol lehetséges, felhasználjuk.

Emellett az adatbázis alapján csak az *alkalmazottak száma* (number of persons employed) szerinti munkatermelékenységet lehet számítani; sem a foglalkoztatottak száma (number of employees), sem a ledolgozott órák száma nem áll rendelkezésre, holott az igazán pontos ágazati munkatermelékenység-mérést ezek segítségével (is) lehetne elvégezni. Mindkettőre vonatkozóan vannak táblázatok az adatbázisban, csak ezek jobbára még üresek. Az adatbázis emellett tőkeadatokat sem tartalmaz, ezért csak munkatermelékenység számítható, teljes tényező-termelékenység (TFP) nem.

Az ágazati összehasonlítás szempontjából azonban a legproblematisabb pont az, hogy a termelékenység-számítás alapjául szolgáló hozzáadott-érték adatok átszámítása árfolyamon, és nem vásárlóerő-paritáson történik, ami az országok és ágazatok közötti összehasonlítást torzíthatja. (Erről lásd részletesen a keretes írást). Ez a torzító hatás azonban esetünkben nem befolyásolja a vizsgálat eredményét, mivel a kutatás nem elsősorban az országok közötti termelékenységi különbség *mértékére* koncentrál (amelyet valóban befolyásol az árfolyam és a vásárlóerő-paritás közötti eltérés), hanem arra tesz kísérletet, hogy megállapítsa, hogy az egyes országokban milyen mértékben járulnak hozzá a belföldi, illetve a külföldi tulajdonú vállalatok az ágazati termelékenységek alakulásához. Országokon belül pedig az árfolyamon és a vásárlóerő-paritáson számított adatok különbsége nem játszik szerepet a vállalati teljesítmények alakulásában, hiszen mind a külföldi, mind a belföldi vállalatok azonos piacon, azonos árviszonyok között működnek. Mint az 2. fejezet 1. ábrája illusztrálja, a hozzáadott-érték árfolyamon való átszámítása csak csekély mértékben változtatja meg Magyarország és a V4 országok pozícióját az EU-n belül, és lényegében a többi ország esetében is csak csekély rangsor-eltolódást tapasztalható a vásárlóerő-paritáson illetve az árfolyamon átszámított termelékenységi adatok között.

Az alábbi vizsgálat tehát adalékot kíván *nyújtani* a vállalati termelékenységi különbségek magyarázatára azáltal, hogy az eddigi vizsgálatokat új, mikro-szintű dimenzióval egészíti ki. A munkatermelékenységet minden esetben az egy alkalmazottra eső hozzáadott értékkel mérjük, ami lényegesen kifinomultabb mutató, mint az egy alkalmazottra eső bruttó kibocsátás (output).

Fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a vállalati szintű adatokból (alulról számított) aggregált nemzetgazdasági szintű mutatók nem feltétlenül (sőt, jellemezően: nem) egyeznek a makroszintű adatok alapján („felülről”) számított hozzáadott-érték termelési és termelékenységi mutatókkal. Ennek oka elsősorban az, hogy más a vonatkozási kör: az SBS adatbázis csak a vállalati jogi formában működő gazdálkodó egységek adatait dolgozza fel, míg a Nemzeti Számlák valamennyi, nem vállalati formában működő egységre kiterjednek (hivatalok, állami vagy önkormányzati tulajdonban lévő, nem vállalati formában működő egységek, pl. egyetemek, kórházak, stb.).

Néhány módszertani megjegyzés

Az árfolyamon, illetve a vásárlóerő-paritáson számított termelési adatok abban különböznek egymástól, hogy a vásárlóerő-paritáson számított adatok figyelembe veszik az egyes országok eltérő relatív árait és árarányait. A vásárlóerő-paritás nem csak a teljes nemzetgazdasági szinten értelmezhető, hanem ágazati szinten is, mivel az országok közötti árszintkülönbség nem azonos mértékben érvényesül az egyes ágazatokban. A fejlettebb országokban a szolgáltatások ára magasabb, jórészt erre vezethető vissza a magasabb általános árszínvonal. A kevésbé fejlett országokban szolgáltatások a relatíve alacsony árszintjét az árak (feldolgozóipari termékek) magasabb relatív árszintje kíséri.

A szakirodalomban Balassa-Samuelson hatásnak nevezett jelenség magyarázata abban foglalható össze, hogy a fejlett országokban a magasabb termelékenyséű feldolgozóipari termelést a bérek emelkedése kíséri, ami a bérek nemzetgazdasági szintű kiegyenlítődéseként következtében a kevésbé termelékeny szolgáltató ágazatokban is a bérek emelkedésével jár. A magasabb relatív árszint a szolgáltatásokban emellett nem csak a termelési tényezők árán alapul, hanem a keresleti elemeken is: a magas termelékenyséű feldolgozóiparban alkalmazott munkaerő magas vásárlóereje lehetővé teszi a szolgáltatások magas árának a megfizetését.

Az ágazati termelékenységi összehasonlítás a fentiek következtében ágazati vásárlóerő-paritáson számított adatokat igényelne. E téren kiemelendő Inklaar és Timmer (2012, 2013), valamint van Ark (2014) munkássága, akik az EU KELMS európai uniós kutatási program keretében kísérelték meg megoldani a teljes tényező-termelékenység mérését a különböző ágazatokban *ágazati vásárlóerő-paritáson* és ebből adatbázist létrehozni. A Groningeni Növekedési és Fejlesztési Központban (GGDC: Groningen Growth and Development Centre) a projekt keretében létrehozott honlapon 2005-re vonatkozóan valamennyi EU-országra megtalálhatóak az általuk számított ágazati termelékenységi és árarány mutatók¹. Ágazati vásárlóerő-paritáson számított összehasonlító számításaik árnyalják azt, a közgazdasági irodalomban az elmúlt mintegy 100 évben meggyökeresedett állítást², miszerint a szolgáltató (tercier) ágazatok termelékenysége törvényszerűen alacsonyabb és lassabban növekvő a feldolgozó iparnál. A GGDC ugyan kimutatta a szolgáltató ágazatok jelentős részének alacsonyabb termelékenységét, de egyúttal azt is, hogy ez a jelenség nem érvényes valamennyi szolgáltató ágazatra, például kifejezetten nem igaz az infokommunikációs szolgáltatásokra (Inklaar, Timmer, van Ark,[2008]).

A GGDC 2005. évi ágazati vásárlóerő-paritáson számított adatait azonban aggályos lenne vizsgálatunkban a 2012. évi mikro-adatokon alapuló számításokra alkalmazni. Próbaképpen azonban elvégeztük az ellenőrzést: az EU-országok 2012. évi, árfolyamon számított ágazati adatait átszámítottuk a GGDC 2005. évi ágazati vásárlóerő-paritásokkal. Az eredmény nagyon hasonló a 2. fejezet 1. ábráján bemutatott nemzetgazdasági szintű összehasonlítás eredményével: a vásárlóerő-paritás alkalmazása az árfolyam helyett elsősorban az országok közötti ágazati termelékenységi különbségek *mértékét* határozza meg, a különbségek *irányát* és az országok termelékenységi *rangsorát* csak kevésbé befolyásolja.

¹ A számítások eredménye elérhető a Központ GGDC Productivity Level Database: International Comparisons of Output, Inputs and Productivity at Industry Level” honlapján: www.ggdc.net/databases/levels.htm

² Ennek irodalmát, megfontolásait és összetevőit részletesen kifejtve, lásd Palócz (2013), 15. oldal

Emellett a Nemzeti Számlák bizonyos korrekciókat alkalmaznak, elsősorban a kkv-k termelési adatain (pl. a szürke-feketegazdaság figyelembe vétele bizonyos koefficiensek alkalmazásával), míg a vállalati adatbázis a nyers adatokat tartalmazza.

A vizsgálat a nemzetgazdaság valamennyi ágát lefedi, kivéve a *bányászat* (TEÁOR A és B ág), a *villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás* (TEÁOR D ág), valamint a *Vízellátás, szennyvíz gyűjtése, kezelése, hulladékgazdálkodás, szennyeződés-mentesítés* (TEÁOR E ág) ágakat. Ezekben a nemzetgazdasági ágakban ugyanis a munkatermelékenység erősen függ a természeti adottságoktól, technológiai megoldásoktól, ezért az országok közötti összehasonlítás, és különösen annak tulajdoni és méret szerinti vállalati vizsgálata – a rendelkezésre álló adatok szintjén – akár félrevezető is lehet.

Az elemzésben **a szolgáltató ágazatba** tartozóknak tekintjük a következő nemzetgazdasági ágakat: **1.** Kis- és nagykereskedelem (TEÁOR „G” ág), **2.** Szállítás-raktározás (TEÁOR „H”), **3.** Szálláshely-vendéglátás (TEÁOR „I”) **4.** Informatikai és kommunikációs szolgáltatások (TEÁOR „J”) **5.** Ingatlanszolgáltatás (TEÁOR „L”), **6.** Szakmai- tudományos-műszaki szolgáltatások (TEÁOR „M”), **7.** Adminisztratív szolgáltatások (TEÁOR „N”). Az építési ágazatot (TEÁOR „F”) külön kezeljük, azaz sem a feldolgozó iparhoz, sem a szolgáltatásokhoz nem soroljuk.

Az adatok 2012-re ugyan valamennyi EU-országra rendelkezésre állnak (kevés adathiánnyal), 4 országot azonban az elemzésben figyelmen kívül hagytunk. Ciprus és Málta a sok adathiány, Luxemburg és Írország pedig az extrém adatai miatt került ki a vizsgálatból.

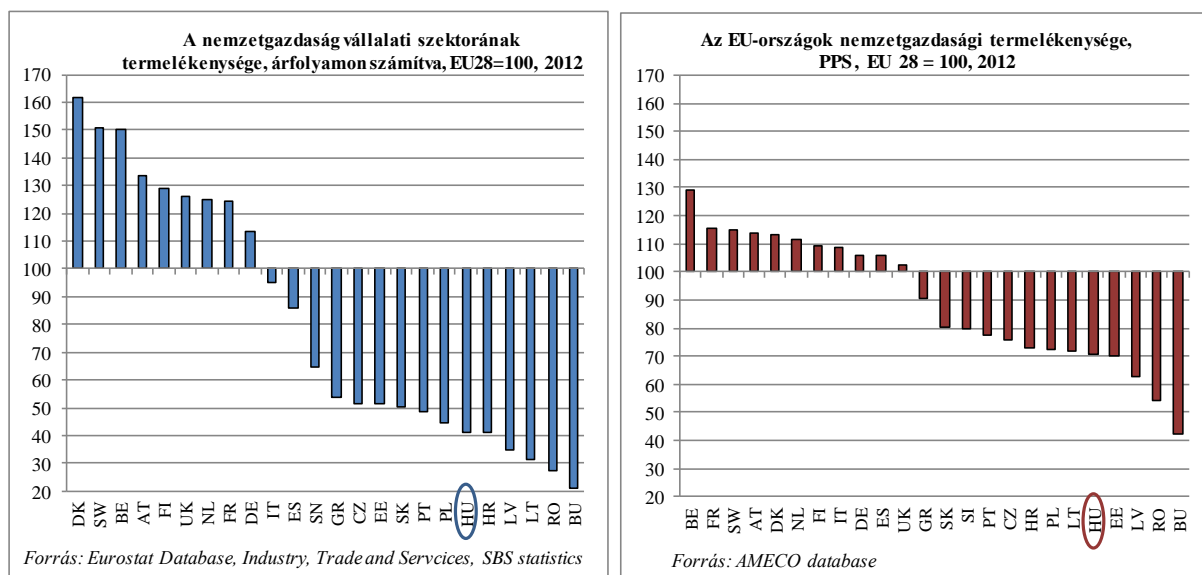
A második fejezet bemutatja az egyes országok közötti termelékenységi különbségeket, az SBS vállalati adatbázisa alapján. A harmadik fejezet arra keresi a választ, hogy az egyes ágazatokban (kiemelten: a feldolgozóiparban és a szolgáltatásokban) az országok közötti termelékenységi különbségek milyen mértékben magyarázhatók a belföldi, illetve a külföldi tulajdonban lévő vállalatok eltérő teljesítményével. A negyedik fejezet az egyes szolgáltató ágazatokban tekinti át a belföldi és a külföldi vállalatok teljesítményét és a közöttük tapasztalható különbségeket. Az ötödik fejezet a magyar gazdaság különösen duális jellegéből fakadó következtetéseket fogalmazza meg.

2. Aggregált termelékenységi különbségek az EU-országokban

Az Eurostat SBS statisztikai adatbázisa szerint 2012-ben az EU-országokban egy alkalmazott *átlagosan* 46,2 ezer eurónyi hozzáadott értéket állított elő, éves alapon, árfolyamon átszámítva. Az 1. ábra bal grafikonja az SBS vállalati adatbázisa alapján az EU-országok vállalatainak *árfolyamon átszámított* termelékenységi mutatóját az EU-átlaghoz viszonyítva mutatja, az EU-28-at 100-nak tekintve.

Mint az ábra jelzi, az országok közötti különbségek jelentősek: az észak-nyugat-európai vállalatok nemzetgazdasági szintű termelékenysége az átlagnál lényegesen magasabb (az első helyen Dánia áll, az EU-átlagát 60%-kal meghaladó termelékenységi mutatóval), az utolsó helyen pedig Bulgária, ahol a vállalati termelékenység az EU-átlag mindössze 20%-a. A magyar vállalatok a vizsgált 24 ország közül hátulról a 6. helyet foglalják el, egyúttal a legalacsonyabb fajlagos hozzáadott értéket állítják elő a Visegrádi Négyek (V4) között. Csehország és Szlovákia a 14. illetve 16. helyet foglalja el a rangsorban, majdnem azonos értékkel, Lengyelország viszont csak egy hellyel előzi meg Magyarországot.

1. ábra: Termelékenységi indikátorok az EU-országokban, 2012



Az 1. ábra jobb oldali grafikonja az Európai Bizottság AMECO adatbázisa alapján, ugyanerre az évre, *vásárlóerő-paritáson* mutatja a teljes nemzetgazdaságra (azaz nem csak a vállalati szektorra) vonatkozó termelékenységi indikátorokat. A két ábra tehát közvetlenül nem hasonlítható össze. Mindazonáltal megállapítható, hogy nagyon jelentős eltérések a termelékenységi rangsorokban – a módszertani eltérések ellenére – nem tapasztalhatók. Az első 6-7 helyen ugyan bizonyos helycseréket okoz a kétféle számítás (a kimagaslóan magas árszinttel bíró Dánia például a vásárlóerő-paritáson való összehasonlítás alapján már elveszíti az első helyét a termelékenységi rangsorban), a helycserék azonban jellemzően legfeljebb 3-4 pozíciót változtatnak az egyes ország esetében.

A rangsor második felében szintén csekély elmozdulást hoz a kétféle számítás. Magyarország ugyan – árnyalatnyi különbséggel – egy hellyel előrébb áll hátulról (az 5. helyen),

Lengyelország azonban mindkét rangsorban ugyanúgy hátulról a 7. helyet foglalja el. Csehország és Szlovákia viszont helyet cserél: Szlovákia a vásárlóerő-paritáson számított rangsorban a 13. helyre lép elő, Csehország viszont csak a 16. helyen áll. Mindkét listára jellemző azonban, hogy Szlovákia és Csehország a termelékenységi rangsorban a V4 átlagnál jobb helyezést mondhat magáénak, míg Magyarország és Lengyelország valamivel rosszabbat.

A vásárlóerő-paritáson mért rangsor fontos jellemzője az árfolyamon számított rangsorhoz képest, hogy az országok közötti termelékenységi különbségek csekélyebbek, mivel a fejlettebb országok árfolyamon számított termelékenységi előnyét mérsékli a magasabb árszint okozta torzítás kiszűrése a vásárlóerő-paritás alkalmazásával, és fordítva: a fejletlenebb országok kimutatott termelékenységi hátrányának mértékét csökkenti az alacsony relatív árszint hatásának kiigazítása. Tehát, miközben az országok rangsora a kétféle listában csekély mértékben változik, a közöttük mért termelékenységi különbség számottevően eltér. A különbség érzékeltetésére az 1. ábra 2 grafikonja azonos méretezéssel készült.

A magyar vállalatok termelékenysége például árfolyamon átszámítva az EU-átlag mindössze 41%-án állt 2012-ben, miközben vásárlóerő-paritáson elérte a 72%-ot, ami még akkor is jelentős különbség, ha figyelembe vesszük a kétféle rangsor egyéb, fent felsorolt módszertani eltéréseit. A mindkét lista utolsó helyén álló Bulgária esetében a megfelelő számok az EU-átlag 21, illetve 44%-a. A legfejlettebb országok között pedig az összefüggés fordított: a dán gazdaság aggregált termelékenysége árfolyamon átszámítva az EU-átlag 161%-a, vásárlóerő-paritáson viszont „mindössze” a 111%-a.

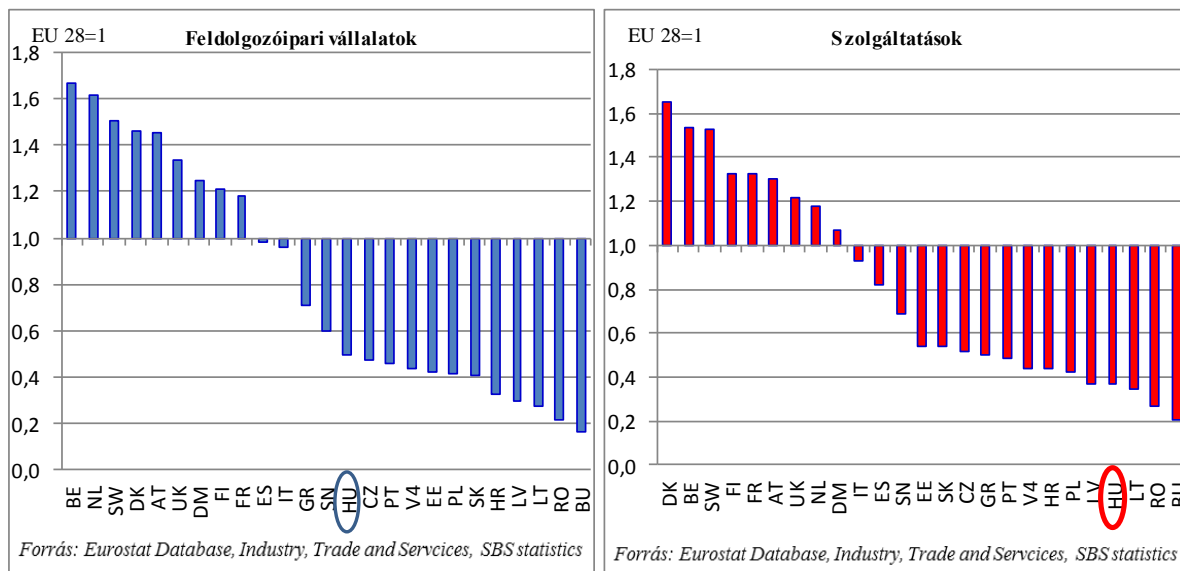
Az 1. ábra grafikonjai azt bizonyítják, hogy a vásárlóerő-paritáson mért termelékenységi rangsor alapján véve csak a különbségek *nagysága* tekintetében tér el az árfolyamon átszámított adatokon alapuló rangsortól, maga az országok rangsora nem változik lényegesen. Ez egyértelműen alátámasztja azt a feltételezésünket, hogy nem követünk el módszertani hibát, ha a következőkben – vásárlóerő-paritáson alapuló adatok híján - már csak az SBS árfolyamon számított vállalati adatbázisát használjuk, ahol szükséges, figyelembe véve az adatok ezen sajátosságait.

A 2. ábra két grafikonja a feldolgozóipar és a szolgáltató vállalatok relatív termelékenységét mutatja az egyes országokban, az EU28 átlagához viszonyítva. Itt ismét fel kell hívnunk a figyelmet arra, hogy az árfolyamon átszámított termelékenységi adatok nem eszik figyelembe a vásárlóerő-paritás eltéréseit, illetve annak ágazati sajátosságait az egyes országokban, ami különösen érvényre jut az ágazati összehasonlítások esetén. A szolgáltatások relatív árszintje a kevésbé fejlett országokban alacsonyabb, mint a fejlettekben, ami árfolyamon átszámítva alacsonyabb hozzáadott-értéket és termelékenységet eredményez, mint ha a számítást a hazai valutából vásárlóerő-paritáson végeztük volna. Ez azonban az országok rangsorát alig befolyásolja. Ezt nem csak az 1. ábra nemzetgazdasági szintű adatai bizonyítják, hanem azok a próbaszámítások, amelyeket a GGDC 2005. évi ágazati vásárlóerő-paritás felhasználásával végeztünk (lásd erről a keretes írást is.)

A nemzetgazdasági termelékenységhez hasonlóan, mindkét fő szektor esetében is, a lista első négy helyét skandináv ország, Dánia, Svédország és Belgium, Finnország és Hollandia

foglalja el, őket az 5-9. helyen Ausztria, Franciaország, Nagy-Britannia és Németország követi. Németország a feldolgozóipari termelékenységi rangsorban csak a 7. a szolgáltatásokban pedig a 9. helyen áll.

2. ábra: A feldolgozóipari és a szolgáltató vállalatok termelékenysége az EU-országokban, EU28=1, (2012)



Másfelől a lista utolsó 4 helye (hátról sorolva), Bulgária, Románia, Litvánia és Lettország számára van fenntartva, ahogyan azt az 1. ábrán a nemzetgazdasági termelékenység terén tapasztalhattuk. Azzal a pontossítással, hogy a *szolgáltatási* rangsorban Magyarország Litvánia és Lettország közé, hátról a 4. helyre pozicionálta magát. Ugyanakkor *a magyarországi vállalatok a feldolgozóipari rangsorban a kifejezetten előkelő 14. helyet mondhatják magukénak*, megelőzve cseh, a portugál, a lengyel és a szlovák cégeket. A magyar feldolgozóipari vállalatok termelékenysége lényegében valamennyi közép-kelet-európai ország vállalatainak megfelelő mutatóját megelőzi.

A magyarországi vállalatok viszonylag kedvezőtlen pozíciója a nemzetgazdasági szintű termelékenységi rangsorban tehát egyértelműen a szolgáltató vállalatok egy főre eső hozzáadott-érték termelésének alacsony szintjével magyarázható, miközben a feldolgozóipari vállalatok termelékenysége nagyjából a középmezőnyben helyezkedik el, az ország fejlettségéhez képest pedig kiemelkedőnek mondható.

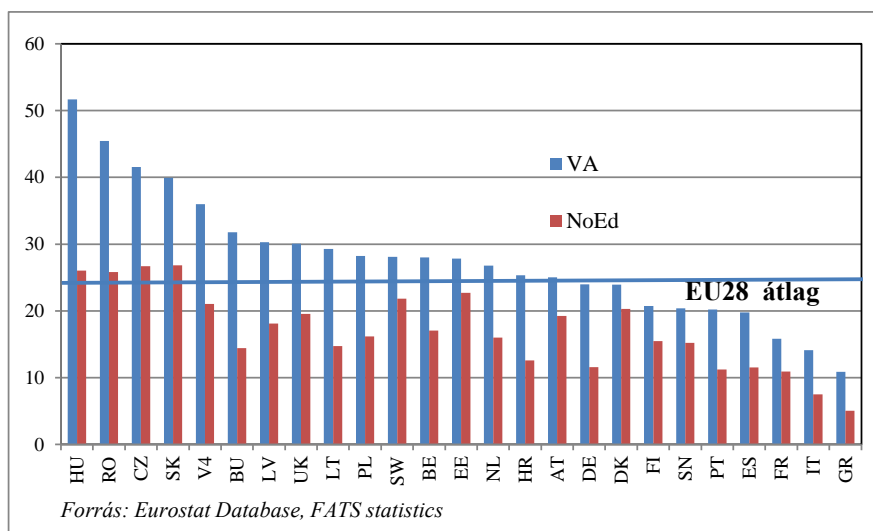
3. Termelékenységi különbségek az egyes ágazatokban – vállalati tulajdon szerint

Ebben a fejezetben először a külföldi tulajdonú vállalatoknak az EU-országokban betöltött szerepét, részarányát vizsgáljuk meg a nemzetgazdaságban, illetve ezen belül a külön a feldolgozóiparban és a szolgáltatásokban. A két kiemelt mutató a hozzáadott-érték termelés és az alkalmazottak száma, illetve a két adatból számított termelékenységi mutató.

3.1. Külföldi vállalatok részaránya a termelésben és a foglalkoztatásban

A következő fejezetekben használt SBS FATS (Foreign Affiliates Statistics – Külföldi Leányvállalati Statisztika) azokat tekinti külföldi vállalatoknak, amelyek külföldi ellenőrzés (irányítás) alatt állnak, ami akkor valósul meg, ha a külföldi tőke részaránya a vállalatban meghaladja az 50%-ot (foreign controlled enterprises: FCE). Valójában gyakran ennél kisebb részarány mellett is lehet ellenőrzést gyakorolni egy vállalat működése felett, ezeket az egyedi eseteket azonban a többmillió vállalat adatából álló adatbázis nem képes kezelni, ezért az SBS-FATS statisztika a többségi külföldi tulajdonban álló vállalatokat tekinti külföldi ellenőrzés alatt állónak.

3. ábra: : A külföldi vállalatok hozzáadottérték-termelésben (VA) és az alkalmazásban (NoEd), 2012-ben

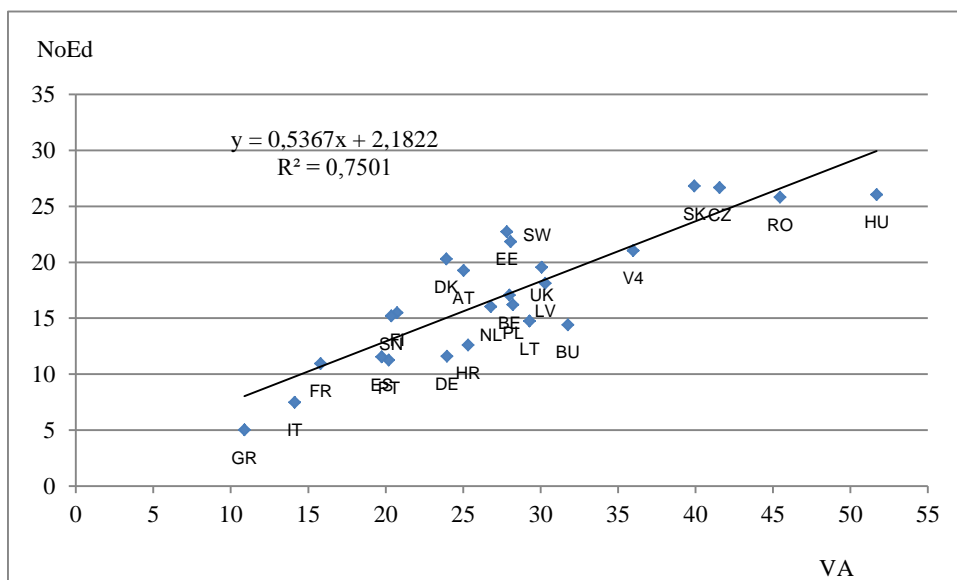


Az EU államokban tevékenykedő külföldi vállalatok a hozzáadott érték átlagosan 24,8%-át állítják elő és az alkalmazottak 14,8%-át foglalkoztatják (3. ábra). Ennek a két számnak az egybevetése is mutatja, hogy a létrehozott hozzáadott értékben betöltött részarányuk jóval magasabb, mint a foglalkoztatásban, ami a magasabb termelékenységre utal. Ez kivétel nélkül minden országra jellemző, bár a két adat eltérése különböző: legkisebb az észak-európai országokban, Dániában, Svédországban és Észtországban (!). A visegrádi országokban (V4) igen nagy az eltérés a külföldi vállalatok foglalkoztatásban és a hozzáadott-érték termelésben betöltött részarány között, azaz a külföldi vállalatok termelékenységi előnye a belföldiekkel szemben magasabb az EU-átlagnál. Legnagyobb a különbség Magyarországon, ahol ráadásul a legmagasabb a külföldi vállalatok részaránya a termelésben, meghaladja a hozzáadott érték 50%-át.

Ugyanezt az összefüggést más módon mutatja a 4. ábra. Az ábra vízszintes tengelyén a külföldi vállalatoknak a hozzáadott-érték termelésben, a függőleges tengelyen pedig az alkalmazottak számában mért részaránya van feltüntetve. Azokban az országokban, amelyek a trendvonal felett helyezkednek el, a külföldi vállalatok termelékenységi előnye kisebb, a trendvonal alattiaknál pedig nagyobb az átlagosnál. Magyarország, Bulgária és Olaszország tűnik ki a külföldi vállalatok különösen jelentős termelékenységi előnyével, a belföldiekkel szemben.

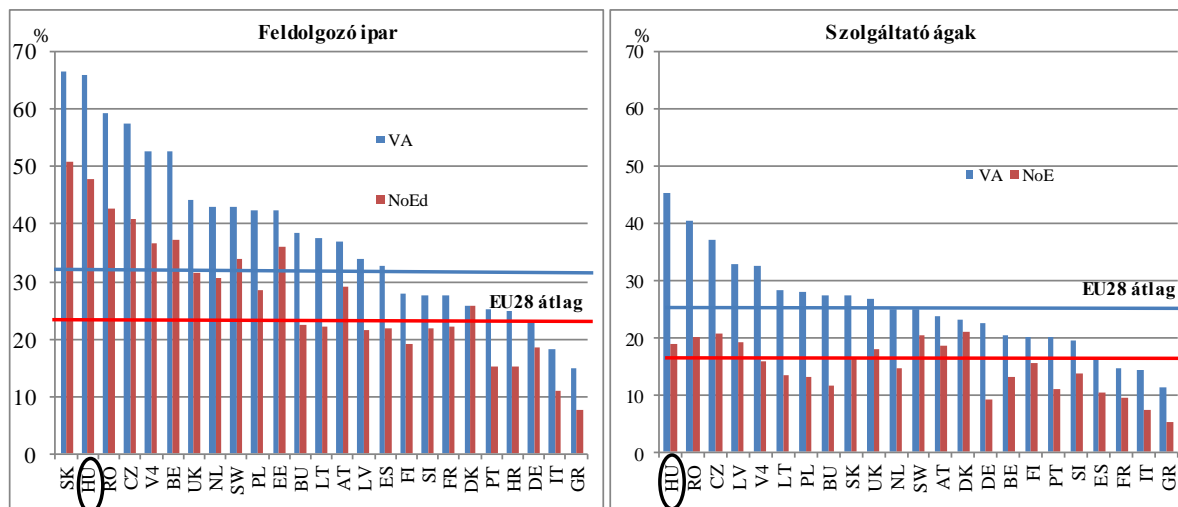
Magyarországon, miközben a külföldi tulajdonú vállalatok állítják elő a nemzetgazdasági hozzáadott-érték 52%-át, a foglalkoztatottak mindössze 25,5%-át alkalmazzák. Mint a 4. ábrából kiolvasható, a magyar gazdaságban a külföldi vállalatok által foglalkoztatottak aránya nagyjából megegyezik Szlovákiával és Csehországgal (26-27%), valamint Romániával (25,8%), ez a munkaerő azonban a magyarországi külföldi vállalatoknál a hozzáadott-érték lényegesen magasabb arányát állítja elő, mint a másik három országban.

4. ábra: A külföldi vállalatok hozzáadottérték-termelésben (VA) és az alkalmazásban (NoEd) betöltött részarányának összefüggése, az EU-országokban 2012-ben



Az 5. ábra, amely az egyes országokban a külföldi vállalatok részesedését feldolgozóipari és szolgáltató ágak szerinti bontásban mutatja be, plasztikusan ábrázolja azt a, makroszintű adatokkal alátámasztott tényt, hogy a feldolgozóiparban lényegesen intenzívebb a működőtőke-áramlás, mint a szolgáltatásokban. (A különbség érzékeltetése érdekében a két grafikon méretezése azonos). A külföldi tulajdonú vállalatok az EU feldolgozóiparában átlagosan a hozzáadott érték 32%-át állítják elő, az alkalmazottak 24%-ával. Ugyanez az arány a szolgáltató ágazatokban 22, illetve 13%. A külföldi vállalatok kivétel nélkül valamennyi EU-országban magasabb részarányt mondhatnak magukénak a feldolgozóiparban, mint a szolgáltatásokban, s ez igaz mind a hozzáadott-érték termelésre, mind a foglalkoztatásra.

5. ábra: A külföldi tőke részaránya a hozzáadott-értékben (VA) és a foglalkoztatásban (NoEd) az EU-országokban, 2012-ben, %: feldolgozóipar – szolgáltatások



Makro-statisztikai forrásokból (FDI statisztika) tudjuk, hogy az EU-ban a működőtőke-áramlás legnagyobb része az Unió országai között zajlik, azaz az európai vállalatok egymás országaiban alapítanak leányvállalatokat³. Ezért különösen figyelemre méltó, hogy az Unión belüli tőkeáramlás mintázata erősen leképezi a nemzetközi működőtőke-áramlás ágazati szerkezetét. Az európai vállalatok is elsősorban a feldolgozóipari termelési láncok regionális szétterítésére törekednek, az erősebben helyhez-kötött szolgáltató ágazatok pedig kevésbé játszanak szerepet a tőkekihelyezésben.

A külföldi tőke részaránya a termelésben (VA) és a foglalkoztatásban (NoEd) a közép-kelet-európai új tagországokban a legmagasabb, ezen belül is Szlovákiában, Magyarországon, Romániában és Csehországban. Szlovákia a külföldi tőke feldolgozóipari részesedése terén ugyan az első helyen áll (a feldolgozóipari hozzáadott-érték 67%-át külföldi tulajdonú cégek állítják elő), a szolgáltató ágakban azonban lényegesen alacsonyabb a külföldi tőke szerepe a szlovák gazdaságban, mint a többi V4 országban. A szolgáltató ágakban Magyarország áll az első helyen a külföldi tőkebeáramlásban (a szolgáltatások 45,5%-a külföldi tulajdonú cégekhez kapcsolódik), és itt a legnagyobb a hozzáadott-értékben és a foglalkoztatásban betöltött részarány közötti különbség.

3.2. Belföldi és külföldi vállalatok termelékenysége – ágazati bontásban

Nemzetközi összehasonlítások bizonyítják, hogy minden országban, még a legfejlettebbekben is, a külföldi tulajdonú vállalatok termelékenysége meghaladja a hazaiakét (Oulton, [1998], Fons-Rosen et al. [2013]). Ennek legfőbb oka, hogy azok a cégek, amelyek képesek külföldön is terjeszkedni, általában eleve rendelkeznek valamilyen vállalat-specifikus tudással (akár a termelésre, technológiára, akár a menedzsmentre, termelés-szervezésre, vagy a marketingre,

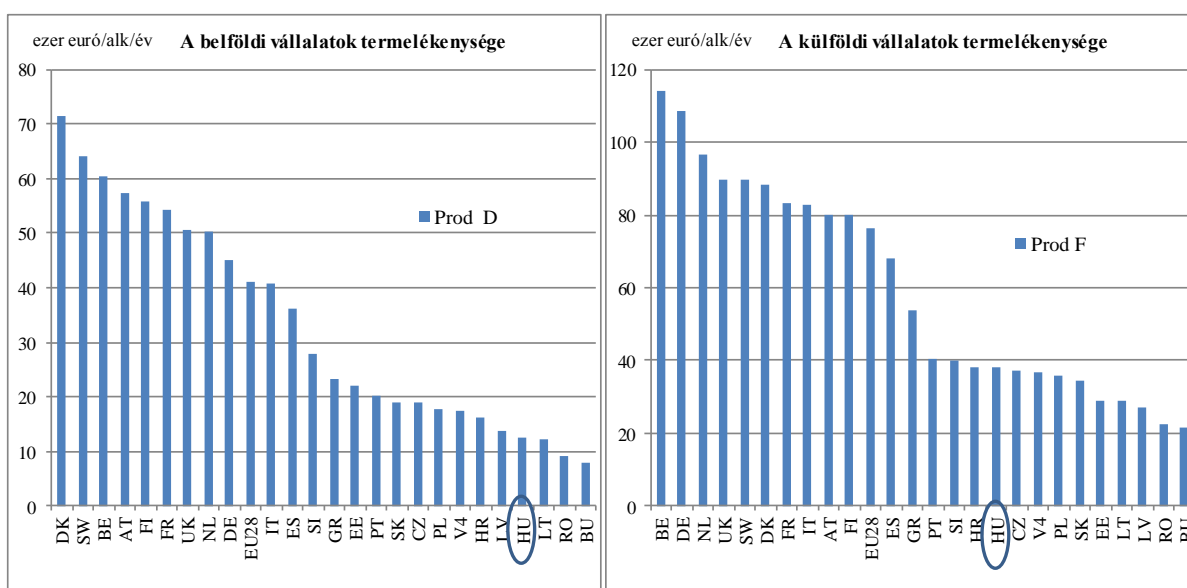
³ Az EUROSTAT külföldi tőkebefektetési adatai szerint az Európai Unió összes országába irányuló FDI beáramlás 61%-a más európai uniós országból származik, és mindössze 39% jön külső, azaz harmadik országból. <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

értékesítésre vonatkozóan), amely hatékonyabbá teszi őket nem csak a célország vállalatainál, hanem jellemzően a küldő ország vállalatainak átlagánál is (Dunning [1993]). Emellett a külföldi tulajdonú vállalatok átlagos mérete jellemzően nagyobb a belföldiekénél, ami a növekvő skáláhozadék előnyeivel is jár (Baldwin [2000, 2005], Grell [2007]).

A külföldi és a belföldi tulajdonú vállalatok közötti különbséget növeli az a jelenség is, hogy a multinacionális hálózatok előszeretettel vásárolják fel más országokban az innovatív, fejlődőképes és gyors termelékenységnövekedésre alkalmas cégeket (Fons-Rosen et al. [2013]). Azok a belföldi cégek, amelyek kiemelkednek a hazai piacon, tehát hamarosan már külföldi cégek leányvállalataivá válnak, ami lényegében konzerváló erővel hathat a külföldi tulajdonú cégek közötti termelékenységi előnyére, pontosabban: a belföldi cégek termelékenységi hátrányára.

Más tanulmányok különválasztják a belföldi vállalatokon belül a hazai multinacionális és az ún. nem-multinacionális cégek teljesítményét. Ennek azokban a fejlett országokban van értelme és jelentősége, amelyek nem csak befogadói a multinacionális vállalatoknak, hanem egyúttal saját belföldi multinacionális vállalataikon keresztül maguk is küldő országok. Teomuri et al (2008) tanulmányában a Németországban tevékenykedő külföldi cégeket részben a csak belföldi, részben pedig a német tulajdonú multinacionális vállalatok termelékenységével hasonlította össze. Arra az eredményre jutott, hogy a külföldi cégek átlagos termelékenysége nem múlja felül a német multinacionális cégekét, viszont jócskán meghaladja a nem-multinacionális hazai cégek teljes tényező-termelékenységét. Különösen nagy a különbség a Németország keleti részén működő vállalatokhoz képest. Feltehetőleg még 2012-ben is a keleti tartományokban működő nem-multinacionális vállalatok relatíve alacsony termelékenysége magyarázza Németország viszonylag kedvezőtlen helyzetét az EU-országok termelékenységi rangsorában.

6. ábra: A külföldi és belföldi vállalatok termelékenysége nemzetgazdasági szinten

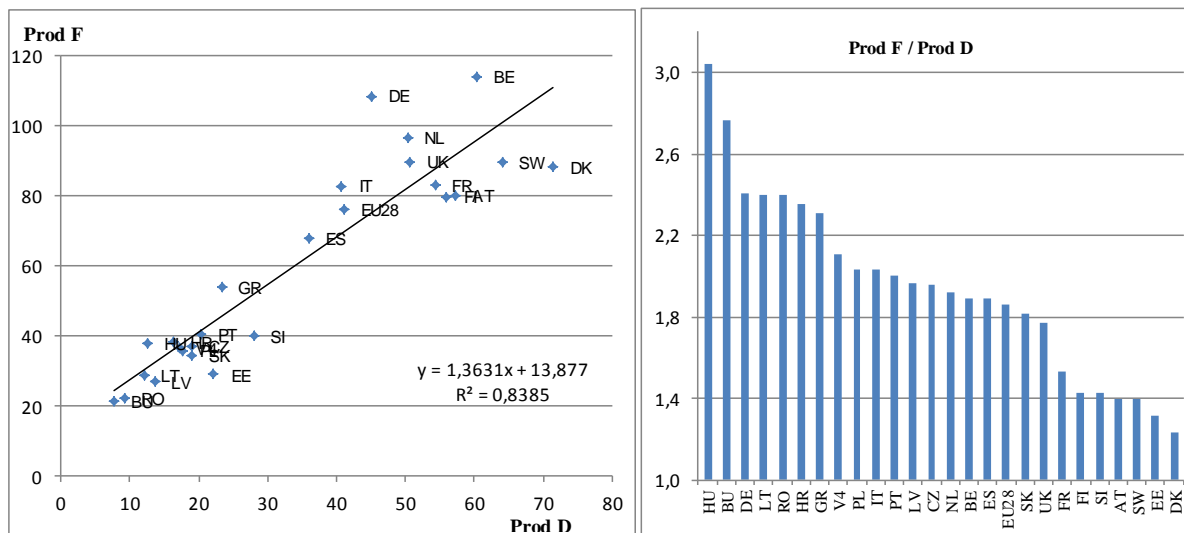


A 6. ábra adatai egyértelműen alátámasztják a külföldi cégek termelékenységi előnyéről szóló megfigyeléseket. A bal oldali grafikon a többségében belföldi tulajdonban lévő vállalatok alkalmazottai által egy évben (2012-ben) előállított hozzáadott értéket mutatja (Prod D), míg a jobb oldali grafikon a külföldi tulajdonban lévőket (Prod F). Amint azt már a 3. ábra is sugallta, a külföldi vállalatok valamennyi országban magasabb termelékenységet tudnak felmutatni, mint a belföldi vállalatok.

Megállapítható, hogy a magyar belföldi tulajdonú vállalatok termelékenysége messze elmarad a többi V4-országtól, lényegében csak a bulgár, a román és a litván vállalatokét előzi meg, míg a külföldi vállalatok a V4-országok átlagánál is jobban teljesítenek. Noha a különbség nem jelentős, a magyarországi külföldi vállalatok termelékenysége megelőzi Csehországot, Szlovákiát és Lengyelországot is.

A 7. ábra bal oldali grafikonjából, amely a külföldi és belföldi vállalatok termelékenységét egy ponttábrán mutatja, további figyelemreméltó összefüggések is kiolvashatók: minél magasabb ugyanis a belföldi vállalatok termelékenysége, annál kisebb a külföldi és a belföldi vállalatok termelékenységi különbsége. Másként fogalmazva: a külföldi vállalatok is kevésbé termelékenyen termelnek azokban az országokban, amelyekben a belföldi vállalatok termelékenysége alacsony.

7. ábra: A belföldi és a külföldi tulajdonú vállalatok egy főre jutó hozzáadott értékének összefüggése és egymáshoz viszonyított aránya



A külföldi vállalatok termelékenysége tehát nem vonatkoztatható el a befogadó ország gazdálkodási feltételeitől. Egyrészt a befogadó ország általános gazdasági körülményeitől, elsősorban az infrastruktúra fejlettségétől, a munkaerő képzettségi szintjétől és munkakultúrájától, és egyéb tényezőktől, amelyek a belföldi cégek gazdálkodási feltételeit is meghatározzák. Másrészt arra is vannak evidenciák, hogy a kevésbé fejlett országokba a külföldi vállalatok inkább a munkaigényes (tehát alacsonyabb termelékenységű) termelési fázisokat telepítik ki, hiszen így tudják leginkább kihasználni a bérelőnyöket. Az utóbbi állítás érvényességét azonban árnyalja a külföldi vállalatok termelékenységének óriási különbsége az egyes országokban: a 7. ábra bal grafikonján a rangsor végén álló Bulgáriában a külföldi

vállalatoknál egy fő alig több mint 20 ezer euró hozzáadott-értéket állít elő, míg a rangsor elején álló Belgiumban közel 120 ezer eurónyit. Kizárólag a technológia különbségekkel, azaz azzal, hogy Bulgáriába alacsonyabb technológiai szintet képviselő, munkaigényesebb termelést helyeznek ki, nem lehet magyarázni a termelékenység ilyen jelentős eltérését.

A szakirodalom tág teret szentel a külföldi vállalatok spill-over hatásának, azt vizsgálva, hogy a külföldi vállalatok jelenléte milyen hatással van a belföldi vállalatok termelékenységére. A pozitív hatás azáltal érvényesülhet, hogy a külföldi vállalatok által alkalmazott magasabb technológia, fejlettebb termelési kultúra részben a pozitív példán keresztül, részben a külföldi tulajdonú cégekhez való beszállítói lehetőségek kihasználásának szigorú technológiai és egyéb követelményein keresztül áterjedhet a belföldi vállalatokra. A tanulmányok nagy része arra az eredményre jut, hogy a spill-over hatás erősebb a hasonló fejlettségű országok vállalati között, mint abban az esetben, ha a befogadó ország vállalatai és a külföldi cégek közötti termelékenységi különbségek nagyok. Haskel et al (2002) vizsgálatában a külföldi tőkeberuházások pozitív hatását állapította meg: a külföldi cégek jelenlétének 10%-os növekedése a brit belföldi vállalatok teljes tényező-termelékenységét az adott iparágban 0,5%-kal növelte. Ugyanakkor, ha a külföldi és a hazai tulajdonú szektor nagymértékben különbözik egymástól, az negatívan hat a két szektor közötti kapcsolatok alakulására (Hunya, [2001]). Egy olyan környezetben, ahol a két vállalatcsoport egymástól elkülönült szegmensét képezi a gazdaságnak, az előre- és hátramutató kapcsolatok fejlődése lassúbb lesz, és a külföldi befektetések szigetszerű képződmények maradnak a gazdaságban.

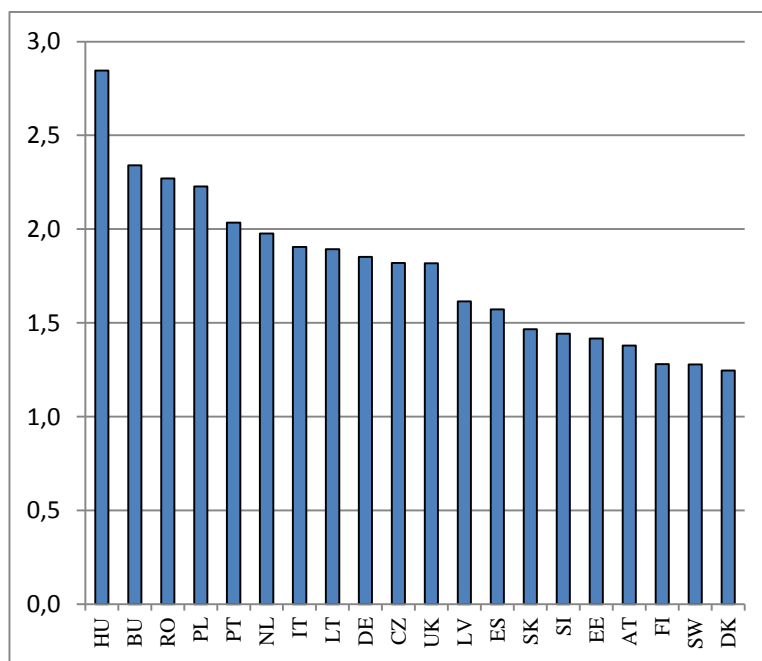
Borensztein (1995) számításai arra hívták fel a figyelmet, hogy miközben a külföldi tőkeberuházások alapján véve pozitív spill-over hatást fejtenek ki a befogadó országban, ez a pozitív hatás csak akkor érvényesülhet, ha a befogadó ország rendelkezik elegendő humán-tőke állománnyal. Azaz, erős pozitív összefüggés állapítható meg az FDI tovagyrúzó hatása és az oktatási rendszerek fejlettsége között.

A 7. ábra bal oldali grafikonja szoros kapcsolatot mutat ki a belföldi és külföldi vállalatok termelékenysége között: $R^2=0,85$. A trendvonal erősen emelkedő: a belföldi vállalatok 1 százalékponttal magasabb termelékenységére a külföldi vállalatok 1,36 százalékponttal magasabb termelékenységével jár együtt, átlagosan. Azokban az országokban, amelyek a trendvonal felett helyezkednek el, a külföldi vállalatok termelékenységi előnye meghaladja a trend által kijelölt mértéket, a trendvonal alattiakban pedig ez a termelékenységi előny kisebb. A trendvonal felett a legfejlettebb országok közül Németország és Belgium, valamint Hollandia tűnik ki, ahol a belföldi vállalatok viszonylag magas termelékenységét még magasabb külföldi vállalati termelékenység kíséri. Az ábra bal alsó sarka, azaz az alacsonyabb belföldi termelékenységgel bíró országok felé haladva, a mediterrán országok, Olaszország, Spanyolország és Görögország is ebbe a csoportba tartozik. A kevésbé fejlett, közép-kelet-európai országok közül pedig Magyarország tűnik ki a belföldinél lényegesen magasabb külföldi vállalati termelékenységi mutatóval. A belföldi vállalatokkal szemben legkisebb termelékenységi előnnyel a skandináv országokban (Dánia, Svédország, Finnország), Franciaországban és Ausztriában letelepedett külföldi vállalatok rendelkeznek. Ide tartozik még az alacsonyabb termelékenységi szinttel rendelkező Szlovénia és a balti államok is.

A 7. ábra jobb oldali grafikonja a belföldi és a külföldi vállalatok termelékenységi különbségét mutatja: azt jelzi, hogy a külföldi vállalatok termelékenysége hányszorosa a hazaiakénak. Magyarország áll az élen, ami az előző ábrából már jórészt következett. Magyarországon a külföldi és a belföldi vállalatok termelékenysége közötti különbség több mint háromszoros, míg a többi visegrádi országban 1,8-2-szeres.

Ez az eredmény annyira robusztus, hogy érdemes a korábbi adatok alapján ellenőrizni. Az SBS FATS 2008. évi adatai azt bizonyítják, hogy már abban az évben is Magyarország járt az élen az összes EU-ország között a külföldi tulajdonú vállalatok termelékenységi előnye terén (9. ábra). 2008-ban a külföldi vállalatok egy alkalmazottja 2,85-ször annyi hozzáadott-értéket állított elő, mint a belföldi vállalatoknál alkalmazottak. Ezzel a működő külföldi vállalatok messze a legnagyobb termelékenységi előnnyel rendelkeztek, valamennyi EU-ország között (igaz, a 2008. évi adatok hiányosak, több EU-országot nem tartalmaznak)

8. ábra: A külföldi vállalatok termelékenységi előnye a belföldiekkel szemben 2008-ban



Érdemes emellett megjegyezni, hogy nagyjából hasonló eredményre jutott Grell (2007) is az Eurostat Statistics in Focus 2007/67 számában közölt írásában, amelyben az Eurostat 2003. évi adatait dolgozta fel. Számításai szerint Magyarországon a külföldi és a belföldi tulajdonú vállalatok termelékenységi különbsége 2003-ban 3 és félszeres (!) volt, messze a legnagyobb az Európai Unióban.

A 2003. évi tanulmány tehát 3,5-szörös, a 2008. évi adatok 2,85-szörös, a 2012. évi adatok pedig 3,1-szeres termelékenységi előnyt mutatnak ki a külföldi vállalatok javára. Az adatok pontossága nem ad alapot arra, hogy azt állítsuk, hogy a külföldi vállalatok termelékenységi előnye így ingadozott volna. (Grell elemzésének az adatháttere ugyanis nem ismert, mert a megfelelő adatok azóta nem érhetők el az Eurostat honlapján). Az azonban bizonyossággal állítható, hogy 2003-ban, 2008-ban és 2012-ben is Magyarországon rendelkeztek a külföldi

vállalatok a legnagyobb termelékenységi előnnyel a belföldi cégekkel szemben. Korántsem új jelenségről van tehát szó.

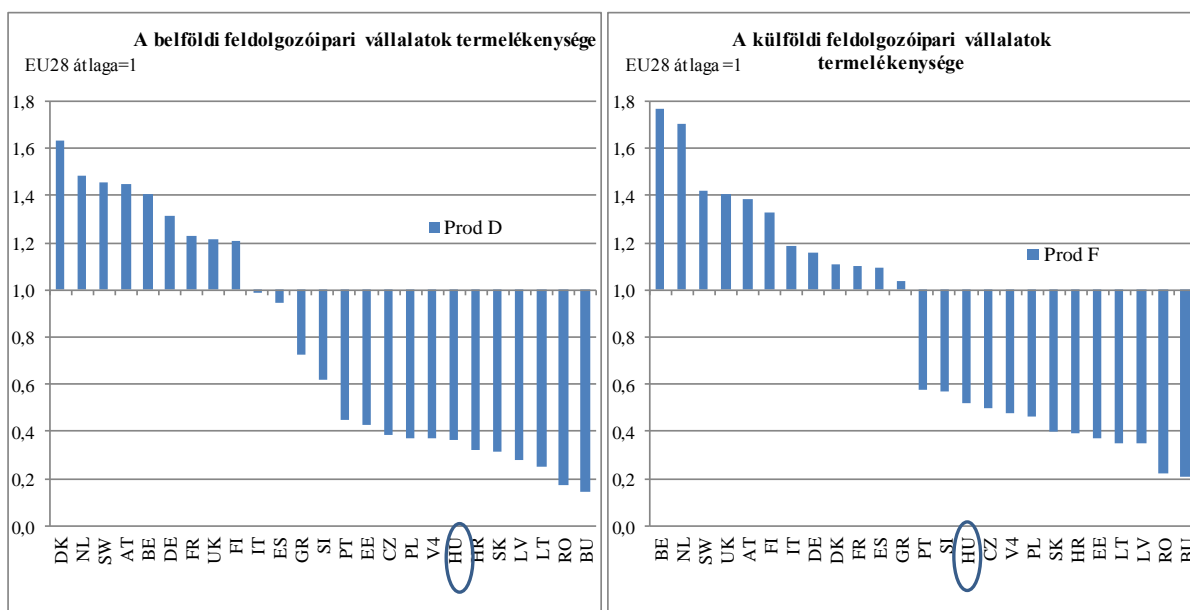
A következőkben azt vizsgáljuk meg, hogy ez az összefüggés milyen mértékben érvényes a feldolgozóiparra és a szolgáltató ágakra.

Feldolgozóipar

A 9. ábra a belföldi és a külföldi feldolgozóipari vállalatok termelékenységét az EU28-átlagához viszonyítva mutatja. Az EU28 átlagában a belföldi feldolgozóipari cégek egy alkalmazottja 48,2 ezer eurónyi hozzáadott értéket hoz létre évente, a külföldi cégek esetében 71,9 eurót. A külföldi feldolgozóipari cégek termelékenysége tehát az EU átlagában pontosan a másfélszerese a belföldieknek. Összehasonlítva ezeket az adatokat a 3.1. pontban bemutatott értékekkel, megállapítható, hogy a belföldi feldolgozóipari vállalatok termelékenysége kissé meghaladja a nemzetgazdasági átlagot (46,2 ezer euró/fő/év), míg a külföldi vállalatoké alacsonyabb annál (76,3 ezer euró/fő/év).

A feldolgozóiparban mind a belföldi, mind a külföldi vállalatok termelékenysége terén ugyanazok a nyugat-európai és skandináv országok állnak a rangsorok élen, amelyek a nemzetgazdasági szintű termelékenységben is az első helyekre pozicionálták magukat (8. ábra). A magyar belföldi feldolgozóipari vállalatok helyezése 1 hellyel jobb, mint a nemzetgazdasági szintű helyezése: az EU28 36%-án áll, egy hellyel lemaradva a V4 átlagától. A cseh és a lengyel belföldi vállalatok termelékenysége árnyalatnyival magasabb a magyarénál (gyakorlatilag majdnem azonos azzal), a szlovák belföldi cégeké azonban jelentősen elmarad a magyar belföldi vállalatokétól.

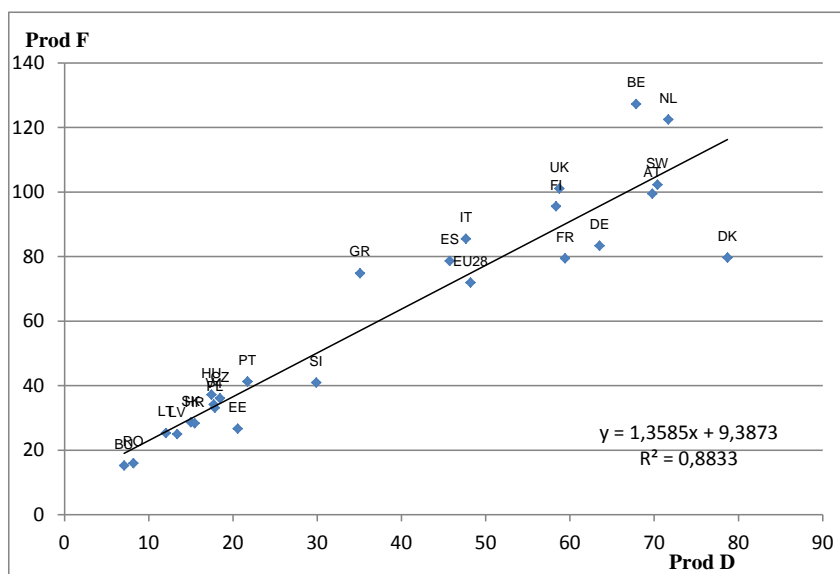
9. ábra: A külföldi és belföldi vállalatok termelékenysége a feldolgozóiparban az EU28 átlagához viszonyítva



Ami pedig a külföldi tulajdonú feldolgozóipari vállalatokat illeti (8. ábra jobb oldali grafikon), a magyarországi külföldi cégek a régióban a legmagasabb termelékenységet mondhatják magukénak (az EU28 átlagának az 50%-a). Ezzel a magyarországi külföldi szolgáltató vállalatok egy helyezéssel előzik meg a cseh külföldi cégeket (igaz, az utóbbiak csupán 1,5%-ponttal marad el a magyarországitól). A szlovák mutató azonban mindössze 40% (10 % ponttal rosszabb, mint a magyar), és a lengyel is csak 42%-a az EU-átlagának. A külföldi feldolgozóipari cégek tehát lényegesen alacsonyabb termelékenységgel működnek Szlovákiában és Lengyelországban, mint Magyarországon.

A 10. ábra kissé átrendezi a nemzetgazdasági szintet jelző 7. ábra sorrendjét. Németország például átkerült a trendvonal „másik oldalára”, ami azt jelenti, hogy a külföldi vállalatok termelékenysége a német feldolgozóiparban – a belföldi vállalatokéval összevetve – már nem haladja meg a trendvonal által kijelölt értéket. Finnország pozíciója viszont éppen ellentétes módon változik a feldolgozóiparban: a külföldi vállalatok termelékenysége előnye nagyobb az átlagosnál.

10. ábra: A belföldi és a külföldi tulajdonú vállalatok egy főre jutó hozzáadott értéke a feldolgozóiparban



Az ábra bal alsó harmadában nagy a zsúfoltság, lényegében itt található az új tagországok és Portugália. Megállapítható, hogy ebben a csoportban a belföldi és külföldi vállalatok termelékenysége a feldolgozóiparban nagyjából megfelel annak a trendnek, amelyet ezen országok belföldi vállalatainak a termelékenysége kijelöl.

Szolgáltatások

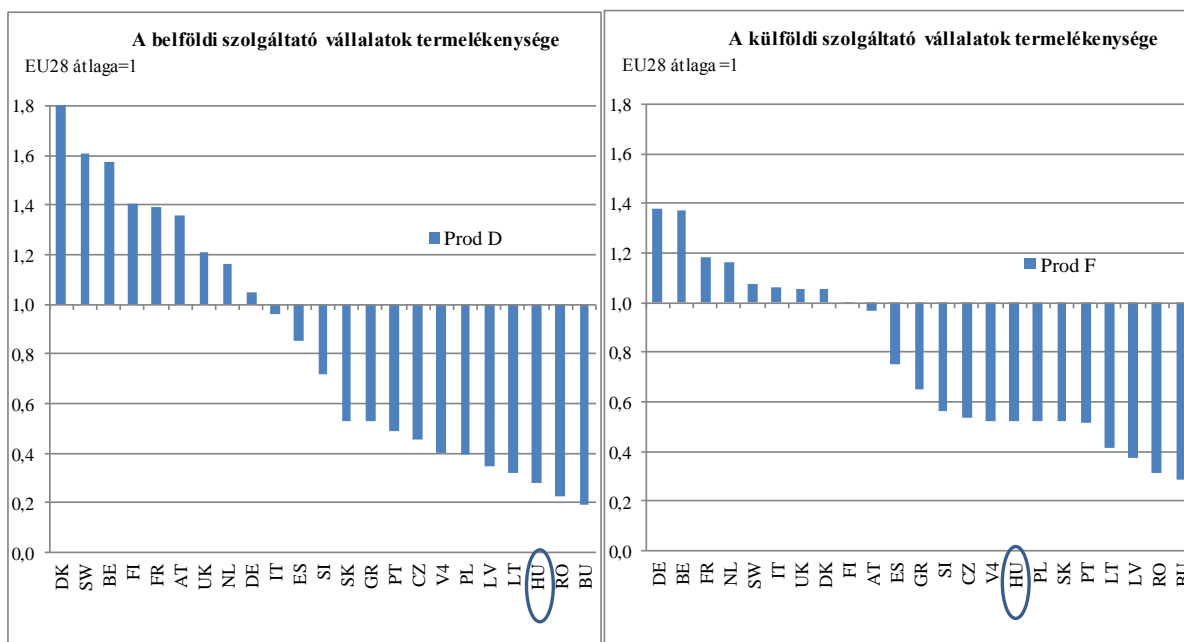
Az EU28 átlagában a belföldi és a külföldi cégek közötti termelékenységi különbség jelentősebb, mint a feldolgozóipari cégeknél. A szolgáltató cégek egy alkalmazottja átlagosan 37,3 ezer eurónyi hozzáadott értéket állít elő évente (majdnem 10 ezer euróval kevesebb, mint a feldolgozóiparban), miközben a külföldi cégek alkalmazottjai 72,1 eurót, ami majdnem azonos a feldolgozóipari cégeknél mérttel. A külföldi szolgáltató cégek termelékenysége tehát

lényegében azonos a feldolgozóipari külföldi vállalatiakéval, ugyanakkor majdnem a kétszerese a belföldiek szolgáltató cégek termelékenységének.

Figyelemre méltó módon a szolgáltató ágazatokban tevékenykedő külföldi vállalatok termelékenységi rangsorában Németország áll az élen, miközben a belföldi német szolgáltató vállalatok termelékenysége kevesebb, mint a fele a külföldi cégekének (11 ábra). Belgiumban a külföldi cégek termelékenysége megközelíti a németországit, ugyanakkor a belföldi szolgáltató cégek egy alkalmazottra jutó hozzáadott-értéke lényegesen magasabb, mint a németországi.

A szolgáltató ágakban az EU28 átlagához viszonyított termelékenység terén szembetűnő a magyar belföldi vállalatok rendkívül rossz pozíciója. A magyar tulajdonú szolgáltató vállalatok csak a bolgár és a román cégekét előzik meg a termelékenységi rangsorban, az egy alkalmazottra eső hozzáadott érték az EU-átlag mindössze 28%-a.

11. ábra: A külföldi és belföldi vállalatok termelékenysége a szolgáltató ágakban az EU28 átlagához viszonyítva



A magyarországi külföldi tulajdonú szolgáltató cégek pozíciója a termelékenységi rangsorban szintén lényegesen rosszabb, mint a feldolgozóiparban (csak a 16 helyen áll az EU országok között), azonban még ez is jócskán meghaladja a belföldi cégek helyezését. Figyelemre méltó, hogy a V4 országokban a külföldi szolgáltató cégek relatív termelékenysége majdnem azonos, mind a 4 ország (és Portugália) az EU28 átlagának 50-52%-án áll. Ezzel a magyarországi külföldi szolgáltató cégek pozíciója a régióban korántsem tekinthető rossznak.

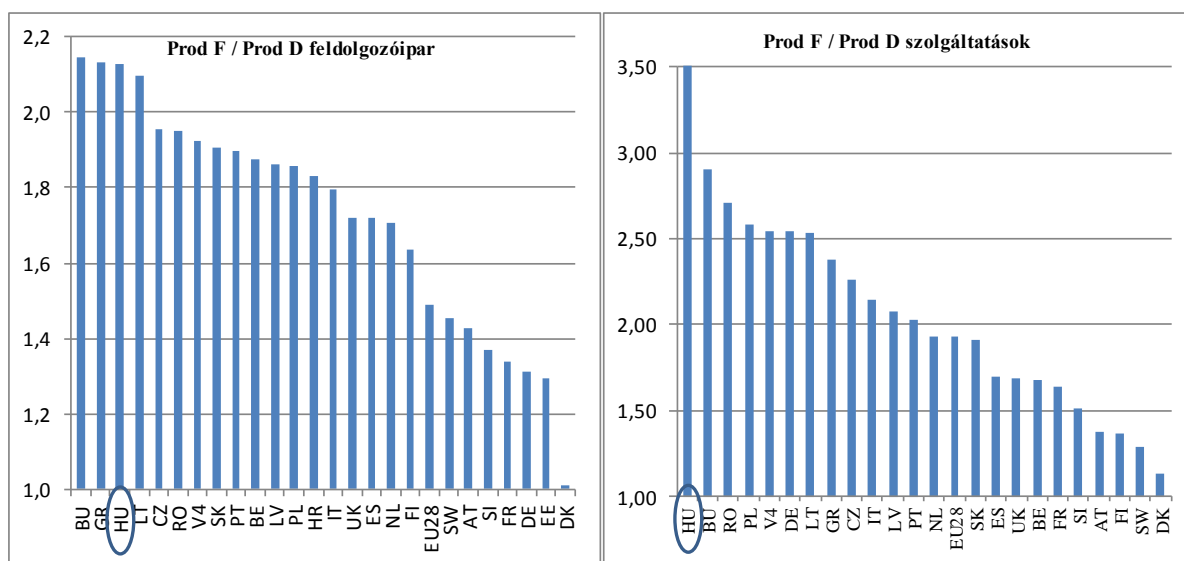
Termelékenységi különbségek a feldolgozóiparban és a szolgáltatásokban

A 12. ábra, amely a belföldi vállalatoknak a külföldi cégekhez viszonyított termelékenységét mutatja, leképezi a korábbi ábrákból kiolvasható összefüggéseket.

A feldolgozóiparban a magyarországi külföldi vállalatok a belföldieknél 2,16-szor termelékenyebbek, ezzel Magyarország a 3. helyen áll a termelékenységi különbségek rangsorában, Bulgária és Görögország után. Görögországban ez a helyzet úgy alakult ki, hogy míg a belföldi feldolgozóipari vállalatok termelékenysége az EU-átlag 73%-a, addig a külföldieké 104%, azaz 4%-kal meghaladja az EU-átlagot. A magyarországi termelékenységi különbségek lényegesen nagyobbak a V4 többi országénál, amelyekben a külföldi feldolgozóipari cégek termelékenysége kevesebb, mint kétszerese a belföldiekének.

A külföldi cégek belföldi szolgáltató vállalatokkal szembeni termelékenységi előnyének a rangsorában Magyarország áll az élen, ahol a külföldi cégek egy alkalmazottja három és félszer (!) annyi hozzáadott értéket állít elő, mint a belföldi cégeké. A számottevő különbség oka, mint az a 9. ábrából már kiolvasható volt, nem a külföldi szolgáltatók kimagaslóan magas, hanem a belföldi cégek feltűnően alacsony termelékenysége. A V4 országok átlagában a termelékenységi különbség a külföldi vállalatok javára, lényegesen alacsonyabb, mint a magyarországi, ebben a csoportban a legkisebb a különbség Szlovákiában, ahol kevesebb, mint kétszeres a külföldi cégek termelékenységi előnye.

8. ábra: A belföldi vállalatok termelékenysége a külföldi cégekéhez viszonyítva a feldolgozóiparban és a szolgáltató ágakban



A szolgáltató ágazatokban a termelékenység mérésének a nehézségei miatt lehetnek némi kétségeink a mérések *pontosságát* illetően, az eredmények robusztussága azonban nem vonja kétségbe magának a jelentős termelékenységi különbségnek a tényét. Itt is szükségesnek tartjuk megismételni: az elemzés a külföldi és a belföldi vállalatok *közötti* termelékenységi különbségekre koncentrál az egyes országokban, és ezzel kapcsolatban nincs okunk feltételezni, hogy a szolgáltatások termelékenységének az esetleges mérési problémái másként érintik a külföldi, mint a belföldi vállalatok termelékenységének, a hozzáadott-értéknek és az alkalmazottak számának a számbavételét.

4. Termelékenységi különbségek az egyes szolgáltató ágakban - részletesen

Mint az előző pontból megállapítható volt, a magyarországi vállalatok nemzetgazdasági szintű termelékenységi hátránya elsősorban a belföldi szolgáltató vállalatok különösen alacsony termelékenységével magyarázható. Érdekes ezért részletesebben elemezni, mely szolgáltató ágakra jellemző ez.

A 13. ábra bal oldali oszlopa a belföldi szolgáltató cégek EU28-hoz viszonyított termelékenységi szintjét jelzi, a középső oszlop pedig ugyanezt a külföldi tulajdonú szolgáltatók esetében. A jobb oldali oszlop a külföldi és a belföldi cégek egymáshoz viszonyított termelékenységét mutatja. Ez az ábra már csak a V4 országok pozíciójára vonatkozik, mint viszonyítási pont a magyar vállalatok számára.

Az ábráról megállapítható, hogy a belföldi magyar szolgáltatók kivétel nélkül minden szolgáltató ágban a legrosszabb termelékenységi mutatóval rendelkeznek a többi V4 országhoz viszonyítva. A magyar cégek egy alkalmazottja minden szolgáltató ágban az EU átlag 30%-ának megfelelő hozzáadott értéket állít elő, míg ez a mutató a lengyel szolgáltatók esetében nagyjából 35-40%. Mind a magyar, mind a lengyel adatok meglepően hasonlóak az egyes szolgáltató ágakban. A cseh cégek termelékenysége az egyes szolgáltató ágakban az EU-átlag 40-50%-a között ingadozik, a szlovák vállalatoké pedig 35-60% között.

A külföldi tulajdonú szolgáltató vállalatok termelékenysége az egyes szolgáltató ágakban minden V4-országban jelentős eltéréseket mutat, a termelékenységi mutató az EU28 átlagának a 20-75%-a között ingadozik.

Ráadásul az egyes országokban más és más szolgáltató ágakban kimagasló vagy éppenséggel rendkívül alacsony a külföldi szolgáltatók termelékenysége.

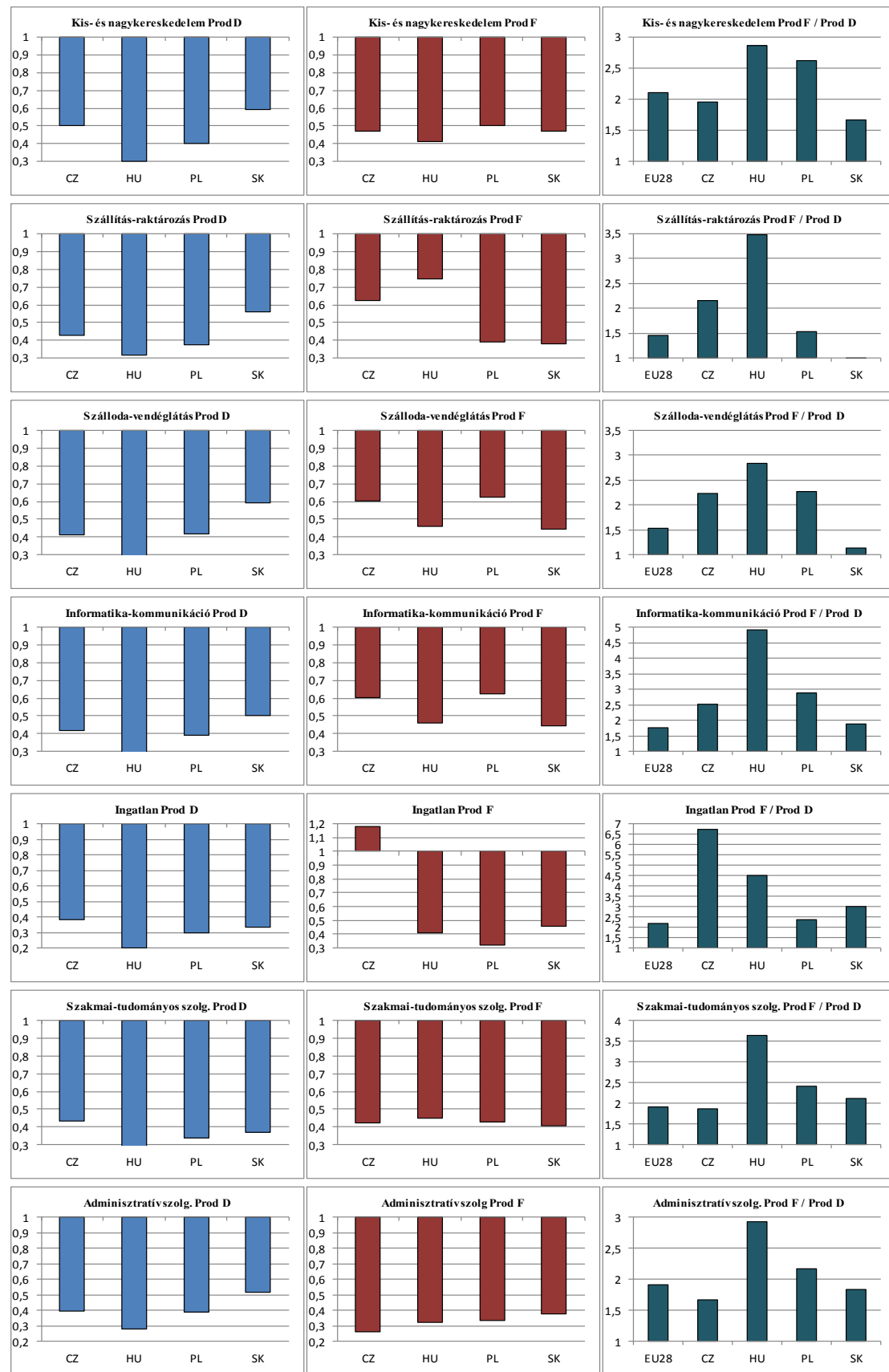
Csehországban az adminisztratív szolgáltató ágban működő külföldi cégek az EU28 átlagos termelékenységének mindössze a 25%-át érik el, míg az ingatlan-szolgáltatásokban termelékenységük 19%-kal magasabbnak mutatkozik az EU-átlagnál. Ez az egyetlen mutató, amelyben egy V4 országbeli vállalati szegmens termelékenysége meghaladja az EU-átlagát.

Magyarország esetében a külföldi szolgáltatók relatív termelékenysége az EU-átlag 30-75%-a között ingadozik, legmagasabb a szállítás-raktározás ágban, legalacsonyabb az adminisztratív szolgáltatások terén.

Lengyelországban a szálloda-vendéglátás és az informatikai szolgáltató ágban működő külföldi vállalatok tudnak kifejezetten magas relatív termelékenységet felmutatni, míg a többi szolgáltató ágban az EU28 35-45%-án állnak. Szlovákiában a legkisebb az ingadozás a külföldi cégek relatív termelékenysége terén, az EU28 40-50%-a.

Ami viszont a külföldi és belföldi tulajdonú cégek termelékenységi különbségét illeti, az ingatlan-szolgáltatások kivételével, a magyar vállalatok termelékenységi hátránya a külföldi tulajdonú vállalatokkal szemben minden szolgáltató ágban egyértelműen messze a legmagasabb a V4 országok között.

139. ábra: A belföldi és a külföldi szolgáltató vállalatok termelékenysége az EU28 átlagához viszonyítva és a külföldi és belföldi cégek termelékenységi különbsége az egyes szolgáltató ágazatokban



Nincsen tehát említésre méltó különbség az egyes szolgáltató ágakban a belföldi tulajdonú cégeknek a külföldi tulajdonú vállalatokhoz viszonyított termelékenysége terén. A külföldi vállalatok termelékenysége valamennyi V4 ország közül Magyarországon haladja meg a legnagyobb mértékben a belföldi szolgáltatókét.

S amint azt a szolgáltató ágazat összességében tapasztaltuk, ennek az oka nem a külföldi cégeknek a V4 átlagánál magasabb termelékenysége (a szállítási ágazat kivételével), hanem a belföldi szolgáltatóknak a V4 országokénál jóval alacsonyabb termelékenysége.

5. Következtetések

A külföldi tulajdonú vállalatok termelékenysége az EU valamennyi országában meghaladja a belföldi cégekét, ennek mértéke azonban országonként erősen különböző. A fejlettebb országokban a külföldi és a belföldi cégek közötti termelékenységi különbség jellemzően kisebb, a kevésbé fejlett országokban nagyobb.

A számítások eredményei azonban a magyar gazdaság kiemelkedően duális jelegét támasztják alá. Valamennyi EU-ország közül, Magyarországon haladja meg a külföldi tulajdonú vállalatok termelékenysége a legnagyobb mértékben a belföldi cégek termelékenységét (több mint 3-szorosan). A magyar belföldi tulajdonú vállalatok egy alkalmazottra jutó termelékenysége nemzetgazdasági szinten a V4 országok között a legalacsonyabb, míg a magyarországi külföldi vállalatok kifejezetten jó teljesítményt nyújtanak.

A kontraszt, más relatív termelékenységi szinteken ugyan, de mind a feldolgozóiparban, mind a szolgáltató ágakban kimutatható. A feldolgozóiparban a magyar belföldi cégek termelékenysége lényegében azonos a V4 országok vállalataival, míg a külföldi tulajdonú cégek a V4 országok között a legmagasabb termelékenységet érik el. A szolgáltató ágakban annyiban más a helyzet, hogy a belföldi szolgáltatók termelékenysége messze elmarad a V4 országokétól (az EU-n belül Bulgária és Románia után a legalacsonyabb), miközben a külföldi tulajdonú szolgáltatók termelékenysége is viszonylag alacsony EU- és V4-összehasonlításban. A termelékenységi különbségek a szolgáltató ágakban tehát mind a belföldi, mind a külföldi vállalatok esetében alacsonyabb relatív (az EU-hoz illetve a V4-hez viszonyított) termelékenységi szinten jelentkeznek.

Magyarország viszonylag kedvezőtlen pozíciója a nemzetgazdasági szintű termelékenységi rangsorban tehát egyértelműen a szolgáltató vállalatok egy főre eső hozzáadott-érték termelésének alacsony szintjével magyarázható, miközben a feldolgozóipari vállalatok nagyjából a középmezőnyben helyezkednek el. Különösen nagy a termelékenységi különbség a szállítás-raktározási ágban (3,5-szörös), és még nagyobb az informatikai-kommunikációs szolgáltatások terén (5-szörös).

Ennek az erős dualitásnak számos gazdaságpolitikai implikációja van. A belföldi tulajdonú vállalatok termelékenységének a régiós átlagtól való jelentős elmaradása ennek a vállalati szegmensnek a kiemelt fejlesztésére hívja fel a figyelmet a feldolgozóiparban, és különösen a szolgáltató ágakban. A nemzetgazdasági átlagra vonatkozó adatok ugyanis elfedik a belföldi

és a külföldi tulajdonú vállalatok termelékenysége, hatékonysága közötti szakadékot, ami hibás következtetések levonását vonhatja maga után a magyar gazdaság fejlettségére vonatkozóan.

A magyar gazdaság erős, a régiós átlagot jócskán meghaladó dualitásából a bérszínvonalra vonatkozóan is adódik következtetés. Az SBS FATS adatbázis sajnos még nagyon hiányos az egy alkalmazottra eső *bérlétségek* adataira vonatkozóan, belföldi és külföldi vállalati bontásban. Ezért csak a termelékenységi különbségek alapján fogalmazhatjuk meg azt a következtetést, hogy az erős dualitásnak hatása van a bérek színvonalára is. A bérszínvonal vitákban – más adat hiányában – jellemzően a nemzetgazdasági átlagtermelékenység szerepel, mint a béreket befolyásoló tényező. Ez azonban teljes mértékben félrevezető. A tanulmány eredményei arra mutatnak rá, hogy az átlagbérek és az átlagtermelékenység mögött a belföldi és a külföldi cégek nagyon is eltérő teljesítménye húzódik meg. A magyar alkalmazottak mintegy háromnegyedét (73%-át) foglalkoztató belföldi tulajdonú vállalati szektorban ugyanis a termelékenység csupán az egyharmada a külföldi vállalatokénak.

Az átlagos nemzetgazdasági termelékenység alapján megfogalmazott béremelési törekvések azonban nem veszik figyelembe a magyar gazdaság rendkívül erős duális jellegét, a belföldi és a külföldi tulajdonú vállalatok között tapasztalható termelékenységi szakadékot.

Felhasznált irodalom

- Acemoglu, D. - Dell, M. (2010): *Productivity Differences between and within Countries*. American Economic Journal: Macroeconomics, 2(1): pp 169-88.
- Baldwin, J.R.- Dhaliwal, N: (2000): *Labour Productivity Differences Between Domestic and Foreign-Controlled Establishments in the Canadian Manufacturing Sector*. Statistics Canada, Working Papers, No 118.
<http://www.statcan.gc.ca/pub/11f0019m/11f0019m2000118-eng.pdf>.
- Baldwin, J.R., Wulong, G. (2005): *Global Links: Multinational, Foreign Ownership and Productivity Growth in Canadian Manufacturing*. Statistics Canada, Research Paper ISBN: 0-662-42014-4. <http://www.statcan.gc.ca/pub/11-622-m/11-622-m2005009-eng.pdf>
- Carone, G. Denis, C., Mc Morrow, K., Murre, G., Röger, W. (2006): *Long-term labour productivity and GDP projections for the EU25 Member States : a production function framework*. European Economy. Economic Papers No. 253. 2006. június. Directorate-General for Economic and Financial Affairs. ISSN 1725-3187.
http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication680_en.pdf
- Castellacci, F. (2007): *Technological regimes and sectoral differences in productivity growth*. Industrial and Corporate Change. Volume 16, Issue 6 pp. 1105-1145
- Dunning, J.H. (1993). *Multinational Enterprises and the Global Economy*. New York: Addison-Wesley
- Fadinger, H. (2011): *Productivity differences in an interdependent world*. Journal of International Economics Volume 84, Issue 2, July 2011, pp 221–232
- Fons-Rosen, C., Kalemli-Ozcan, S., Sørensen, B.E., Villegas-Sanchez, C., Volosovych, V. (2013): *Quantifying Productivity Gains from Foreign Investment*. NBER Working Paper No. 18920.
- Görg, H., Greenaway, D., (2004): *Much Ado About Nothing? Do Domestic Firms Really Benefit from Foreign Direct Investment?* World Bank Research Observer 19(2): 171-197.
- Gorodnichenko, Y., Svejnar, J., Terrell, K., (2007): *When Does FDI Have Positive Spillovers? Evidence from 17 Emerging Market Economies*, CEPR Discussion Paper No. 6546.
- Grell, M. (2007): *The impact of foreign-controlled enterprises in the EU*. Eurostat, Statistics in Focus 67/2007. Industry Trade and Services
- Griffith, R., Harrison, R., Van Reenen J.(2006): *How Special Is the Special Relationship? Using the Impact of US R&D Spillovers on UK Firms as a Test of Technology Sourcing*. American Economic Review 96 (5): 1859–1875
- Groningen Growth and Development Centre database
<http://www.rug.nl/research/ggdc/data/ggdc-productivity-level-database>
- Haskel, J.E., Pereira, S.C., Slaughter, M.J. (2002): *Does Inward Foreign Direct Investment boost the Productivity of Domestic Firms?* NBER Working Paper Series 8724.
<http://www.nber.org/papers/w8724.pdf>

- Hunya G. (2001): *Uneven competitiveness of industries in the wake of foreign penetration of advanced economies in transition*. Transnational Corporations, Vol. 10., No. 2., August, 35–66. o.
- Inklaar, R., Timmer, M. P., van Ark, B. (2008): *Market services productivity*. Economic Policy 23(53): 139-194
- Inklaar, R., Timmer, M. (2013): *Capital, labor and TFP in PWT8.0*.
http://www.rug.nl/research/ggdc/data/pwt/v80/capital_labor_and_tfp_in_pwt80.pdf
- Inklaar, R., Timmer, M. (2012): *The relative price of services*. Groningen Growth and Development Centre. Research Memorandum GD-124.
<http://www.ggdc.net/publications/memorandum/gd124.pdf>
- Klein, P., Ventura, G. (2009): *Productivity differences and the dynamic effects of labor movements*. Journal of Monetary Economics. Volume 56, Issue 8, November 2009, pp 105
- Kolasa, M., (2008): *How does FDI inflow affect productivity of domestic firms? The role of horizontal and vertical spillovers, absorptive capacity and competition*. Journal of International Trade and Economic Development 17(1): 155-173
- Oulton, N. (1998): *Labour Productivity and Foreign Ownership*. NIESR Discussion Paper 143. National Institute of Economic and Social Research, London.
- Palócz, É. (2013): *A foglalkoztatási ágazati szerkezetének eltolódása 1980-2010 között Magyarországon és néhány környező országban. A szolgáltató szektor térnyerésének gazdasági és foglalkoztatási hatásai*. Kopint-Tárki Műhelytanulmányok No. 45. Kopint-Tárki Budapest.
- Szanyi, M. (2004): *A működőtőke vonzása és a külföldi cégektől kiinduló pozitív externális hatások erősítése a gazdaságpolitika eszközeivel az Uniós csatlakozás után*. Világgazdasági Kutató Intézet Budapest 2004. június
- Temouri, Y., Driffield, N. L., Añón Higón, D. (2008): *Analysis of productivity differences among foreign and domestic firms: evidence from Germany*. Review of world economics, 144(1), pp 32-54.
- Yeaple, S.R., Golub, S.S. (2007): *International Productivity Differences, Infrastructure, and Comparative Advantage*. Review of International Economics, 15(2), 223–242, 2007.
<http://grizzly.la.psu.edu/~sry3/rie2007.pdf>

Kopint-Tárki Konjunktúrakutató Intézet Zrt

A Zrt. címe: 1112 Budapest, Budaörsi út 45.

Telefon:309-2695

Telefax: 309-2647

www.kopint-tarki.hu

info@kopint-tarki.hu